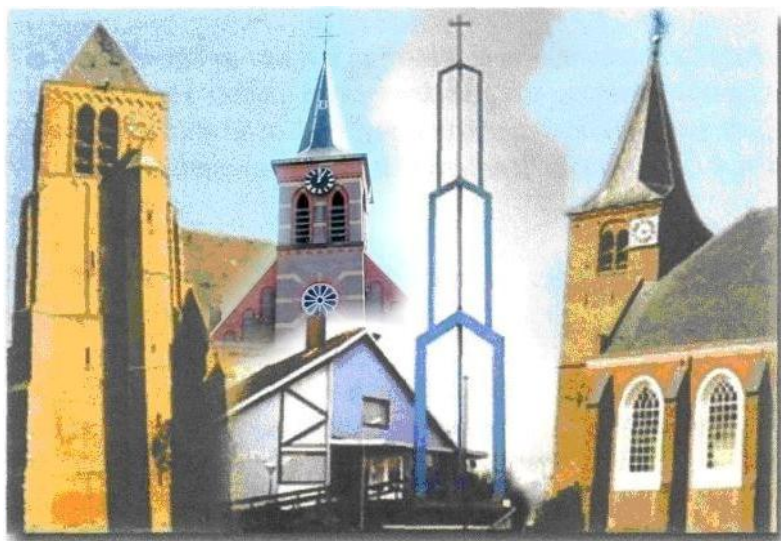

ADVIES RAPPORT

‘IN DE GEVANGENIS GEWEEST’

Gerry van Wijngaarden–de Jong
Afstudeerproject
H.B.O. Theologie CHE ETF
Godsdienst Pastoraal Werk
Afstudeercoach: Dhr. N. Belo
Meelezer: Prof. Dr. J.C. Borst
Mei 2011

Voorwoord

Jaren geleden, nog voordat ik de HBO-studie aan de ETF/CHE in Ede begon, las ik een boek van Harold Morris '2 x Genade'. Het boek gaat over een man die 10 jaar onterecht gevangen zit en op een bepaald moment huilend uitroept:

*'O God, waar zijn de kerken? Moeten de christenen niet actief worden? Moet uw volk niet bewogen zijn over het lot van ongewenste mannen? Vergeef mij dat ik niet genoeg met hen bewogen ben. Vergeef de maatschappij haar onverschilligheid. Het komt mij voor dat de kerk de grootste grafsteen is die er bestaat – een monument onder de doden. Toen Jezus aan het kruis stierf om ons van onze zonden te verlossen, was het niet alleen zijn doel om ons naar de hemel te doen gaan, maar ook ons meer als Zichzelf te maken, zodat wij anderen kunnen dienen in Zijn naam. Hij geeft ons de opdracht de hungerigen te voeden, de naakten te kleden, de zieken en de gevangenen te bezoeken. Christus wil dat wij instrumenten zijn door wie voorzien kan worden in de noden van mensen. We moeten écht van hen houden en het uit onze daden laten blijken'*¹.

De uitroep 'O God, waar zijn de kerken?', heeft mij niet losgelaten. Mijn vraag is op welke manier de kerken van Giessenlanden in de toekomst present kunnen zijn om deze opdracht te vervullen. Voor zijn niet aflatende hulp en voortdurende zorg gedurende de studie en als projectcoach ben ik de heer Nico Belo heel veel dank verschuldigd.

Dr. Michiel Dubbelman dank ik voor zijn stimulerende medewerking als predikant en contactpersoon van de opdrachtgever, nl. de kerkenraad van de gemeente Giessen–Nieuwkerk en Neder-Slingeland.

Irinda de Groen, regio consulente Zuid-West Nederland, Vrijwilligers en Kerkzaken van de Exodusorganisatie, dank ik voor haar altijd weer luisterende oor. De nazorggroep is onder haar verantwoordelijkheid en sturing aan het werk.

Ik bedank de negentien leden van de nazorggroep Drechtsteden, waaronder de contactpersonen naar de kerkenraden en webmasters voor hun enthousiasme en hun dienstbaar willen zijn aan de wereld, die van God, de Vader van Jezus Christus is.

Mijn man Jan en alle kinderen ben ik van harte dankbaar voor hun liefde, bevestiging, ruimte en tijd, zoon Gijsbert voor zijn computerkennis en zoon Tim voor de Power Point les.

Gerry van Wijngaarden–de Jong
Giessenburg
Mei 2011

¹Morris, H, *2x Genade*, 1988 (1977), Gideon, Hoornaar, p. 214.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	6
1.2 Hoofd- en deelvragen	7
1.3 Verantwoording werkwijze.	8
2 Beschrijving van de plaatselijke gemeente.....	9
2.1 Een christelijke gemeente (algemeen)	9
2.2 Een gemeente behorend tot de Protestantse Kerk in Nederland	9
2.2.1 Taak van allen	10
2.2.2 Taak van de ambtsdragers.....	10
2.2.3 Diaconaat.....	10
2.3 Toekomst van samenwerking PKN met Stichting Exodus.....	11
2.4 Typering van de plaatselijke burgerlijke - en kerkelijke gemeente	12
2.4.1 Giessenburg	12
2.4.2 Kerkelijke gemeente	12
2.4.3 Een typering van gemeenteleden	13
2.4.4 Kerkelijke activiteiten.....	13
2.5 Betrokkenheidsonderzoek	14
3 Profielschets ex-gedetineerden	15
3.1 Wat zijn ex-gedetineerden?	15
3.2 Gevangenisleven: een impressie.	16
3.3 Justitieel proces.....	16
3.3.1 Hoofdstraffen	17
3.3.2 Vastzitten in een justitie-inrichting is ingrijpend	17
3.4 Recidive in de Nederlandse context.	18
3.5 De geschiedenis van het justitiepastoraat	19
3.5.1 Oorsprong	19
3.5.2 Medewerker Maatschappelijke Dienstverlening.....	21
3.5.3 Gemeenschappelijk Coördinatiepunt	22
4 Stichting Exodus	23
4.1 Doel van Stichting Exodus.....	23
4.2 Het ontstaan van Exodus	24
4.2.1 De geschiedenis van Exodus en het eerste Exodushuis.....	24
4.3 Organisatie van Exodus	24
4.3.1 Hoe timmert Exodus aan de weg?	25
4.3.2 Samenwerking van Exodus met bedrijfsleven en kerken... ..	25
4.3.3 Overheidsfinanciering en plaatsingsmogelijkheden	26
4.4 De geschiedenis van de reclassering begint in de 19 ^e eeuw	26
4.5 Werkwijze van Exodus	28
4.5.1 Doelgroep.	28
4.5.2 Begeleidingsprogramma	28
4.5.3 Begeleiding op maat	29
4.5.4 Taak van vrijwilligers en het nazorgnetwerk	30
4.6 Waarin schuilt de kracht van het Exodus programma?.....	31
4.6.1 Minder recidive na begeleiding van Exodus.....	32
4.7 Regionale aanpak van Exodus.....	33

4.7.1	Wanneer kan een Exodushuis komen in een regio?.....	33
4.7.2	Exodus Drechtsteden.	34
5	Wat verstaan we onder betrokkenheid?.....	34
5.1	Hoe de betrokkenheid van gemeenteleden te bevorderen?.....	35
5.2	Welke factoren spelen daarin een rol?.....	36
5.2.1	Waardigheid	36
5.2.2	De factor van onwetendheid.....	37
5.3	Noodzaak van kerkelijke betrokkenheid.....	37
5.4	De mens leren kennen door te luisteren	37
5.4.1	Heel de mens.....	38
6	Kerkelijke betrokkenheid bij ex–gedetineerden.....	39
6.1	Aanknopingspunten in de plaatselijke gemeente.....	39
6.2	Meer kansen door interkerkelijke betrokkenheid	39
6.3	Aanknopingspunten in het beleidsplan	39
7	Vergroten van betrokkenheid.....	40
7.1	Het antwoord op de deelvragen	40
7.2	Het antwoord op de hoofdvraag en probleemstelling:.....	41
7.3	Aanbevelingen aan de kerkenraad	41
8	Geleverd eindproduct.	43
	Literatuur	44
	Digitale bronnen	46
	Bijlage 1: Persoonlijk Verslag: Gevangenis bezoek	49
	Bijlage 2: Enquête “Gevangenzorg – Onze Zorg!!??”	51
	Bijlage 3: Dienst Justitiële Inrichtingen	53
	Bijlage 4 Organogram Exodus Nederland.....	54
	Bijlage 5: Betrokkenen bij Exodushuis Drechtsteden	55
	Bijlage 6: Projectplan	56

Afkortingen

AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziekten
BSD	Bureau Selectie en Detentie
BV	Bijzondere Voorwaarde bij vonnis(schorsing)
BV'er	Bewoner die in het kader van een BV in een Exodushuis verblijft
CAT	Centraal Aanmeldingsteam
CJD	Centrale Justitiële Documentatiedienst
DJI	Dienst Justitiële Inrichting
FPC	Forensisch Psychiatrisch Centrum
GV	Geestelijke Verzorging
GZB	Gereformeerde Zendingsbond
ICJ	Interkerkelijke Commissie voor de Geestelijke Verzorging in de Inrichtingen van Justitie
ISD	Inrichting voor Stelselmatige Daders
ISt	Inspectie voor de Sanctietoepassing
IZB	Inwendige Zendingsbond
JDS	Justitieel Documentatie Systeem
JP	Justitiële Plaatsing
JP/VP	Voortzetting van het justitiële verblijf op vrijwillige basis
MMD	Medewerker Maatschappelijke Dienstverlening
MO	Maatschappelijke Ondernemersgroep
OKD	Ouder Kind Detentieproject
OM	Openbaar Ministerie
PI	Penitentiaire Inrichting
PIJ	Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen
PKN	Protestantse Kerk in Nederland
PM	Penitentiaire Maatregel
PP	Penitentiair Programma
PP'er	Bewoner die in het kader van een PP in een Exodushuis verblijft
RISc	Risico inschattingsschalen
SEN	Vereniging Samenwerkingsverband Exodus Nederland
Sr	Wetboek van Strafrecht
SRN	Stichting Reclassering Nederland
STP	Scholings – en Trainingsprogramma
Sv	Wetboek van Strafvordering
TR	Programma Terugdringing Recidive
TBS	Terbeschikkingstelling
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VP	Vrijwillige Plaatsing
VRC	Verplicht reclasseringscontract
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

1 Inleiding

Er staat een man met een blauwe vuilniszak buiten de gevangenispoort. Hij kijkt om zich heen en vraagt zich af waar hij naar toe zal gaan.

Een jaar heeft hij in de gevangenis doorgebracht en nu zijn straf er op zit, heeft hij niets meer. Geen huis, geen contact met familie of vrienden maar wel een vuilniszak met wat kleding en soms grote schulden.

Ex-gedetineerden die na detentie niet over een woning beschikken, kunnen onderdak zoeken bij familie of vrienden. Deze mensen zitten echter niet altijd te wachten op de komst van hun 'crimineel' familielid of vriend. Vaak biedt het maar een tijdelijke oplossing. Bovendien kunnen familie en vrienden soms een verkeerde invloed hebben op de kwetsbare ex-gedetineerde, waardoor hij weer op het verkeerde pad terecht komt.

Als ex-gedetineerden niet bij vrienden of familie terecht kunnen, staan ze na ontslag op straat en moeten ze op zoek naar vervangend onderdak. Dat vervangende onderdak is een Exodushuis (in oprichting) in Drechtsteden, in de buurt van de Penitentiaire Inrichting (vanaf nu P.I.) 'De Dordtse Poorten' in Dordrecht. In deze P.I. verblijven alleen mannen.

'De Dordtse Poorten' is zowel Huis van Bewaring en een gevangenis en biedt plaats aan 400-450 mannen.

Er bestaat een grote behoefte om een voorlopige plek te hebben op weg naar een nieuwe eigen plaats in de samenleving.

Jaarlijks stromen er 750 mannen uit. Zorg voor (ex-)gedetineerden begint dus al in de P.I.

Deze mannen mogen niet alleen rekenen op praktische hulp, maar bovenal op aandacht van God. Het geloof in 'genade alleen' is de grond en de kern van de wijze waarop God mensen weer tot hun bestemming wil brengen. Psalm 130:4 verwoordt deze vergeving met de woorden: *opdat God gevreesd wordt*. Dat betekent dat wij heilig ontzag hebben voor zoveel genade.

Het is een kenmerk van het christelijke geloof dat we zorg dragen voor (ex-)gedetineerden. De kerk is immers de uitdrukking van de gemeenschap waar mensen elkaar, hoe het leven ook gelopen is, broeders en zusters blijven noemen.

Een P.I. kan soms een huis van bewaring² zijn, waar mannen en vrouwen verblijven vóór de bepaling van de strafmaat. Sommigen zijn al veroordeeld maar in hoger beroep gegaan. Anderen wacht overplaatsing naar een gevangenis of een TBS-kliniek.

Ook zitten er mensen in vreemdelingenbewaring, kortom een hogedrukpan.

²Eerbeek, J. 2009 *Een misdadiger is meer dan zijn delict*. Amsterdam: Ark Media. pag. 69.

Landelijk komen er ca. 35.000 mensen vrij uit de gevangenis, waaronder 2500 jongeren, meldt de informatie die ik krijg van de heer J. Smetsers³ (beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid en Bestuurs- en Management Ondersteuner) en mevrouw M. Moria⁴ (contactpersoon Nazorg ex-gedetineerde van de afdeling WMO van de gemeente Giessenlanden). Hiervan is de recidive 70 % binnen zes jaren en 34 % binnen twee jaren.

Bij het verlaten van de gevangenis blijkt 16 % geen identiteitsbewijs te bezitten, heeft 22 % geen huisvesting, heeft 66 % geen inkomsten uit arbeid, had 29 % tijdens detentie zorgcontact en heeft 56 % schulden.

Van deze mensen is 12 % < 1 week, 46 % < 4 weken en 75 % < 3 maanden gestraft geweest.

In Giessenlanden zijn er 2 personen in de jaren 2008–2009 uitgestroomd (vrijgekomen). In Dordrecht stromen per jaar 750 mannen uit en er vinden 3000 mutaties plaats, verneem ik van de heer S. Schreur⁵ (beleidsmedewerker en accounthouder van veelplegers van de Gemeente Dordrecht).

Mutaties zijn verplaatsingen van personen tussen de P.I.'s.

1.1 Aanleiding

Met bovenstaande gegevens zullen wij, als christenen, iets moeten doen en het niet voor kennisgeving mogen aannemen.

Aandacht voor gevangenen weerklinkt meer dan 40 keer in het Oude Testament: in Psalm 146:7 staat: 'De Here maakt de gevangenen los'; in Jesaja 42:7 klinkt de oproep 'gevangenen uit de kerker te leiden' en Jesaja 59:15-16 zeggen: 'Ja de waarheid ontbreekt er, en *wie van het boze wijkt*, stelt zich tot een roof; en de Here zag het, en het was kwaad in Zijn ogen, dat er geen recht was. Omdat Hij zag, dat er niemand was, zo ontzette Hij Zich, omdat er geen voorbidder was.

In het Nieuwe Testament wordt op meer dan 15 plaatsen de aandacht gevestigd op gevangenen. In Mattheüs 25:36 zegt Jezus: 'Ik ben in de gevangenis geweest en u bent tot Mij gekomen'. Jezus onthult hen de voor henzelf verborgen gebleven relatie van hun werken tot de Persoon van Jezus. Zij worden niet gerechtvaardigd door hun werken, maar door hun relatie met Zijn persoon. Een relatie die door hun werken, als een natuurlijk uitvloeisel van hun hart, aanwezig is en zichtbaar wordt.

Het niet doen van goede werken wordt als zonde van nalatigheid geduid.⁶ Volgens de Hebreeënschrijver in hoofdstuk 13:3 mag deze

³d.d. 29-07-10 mail- en telefonisch contact met toezending van nazorg documenten.

⁴d.d. 22-10-10 mail- en telefonisch contact i.v.m. uitstroomcijfers in Giessenlanden.

⁵d.d. 15-12-10 mail- en telefonisch contact i.v.m. uitstroom- en mutatiecijfers in Drechtsteden.

⁶Bette, J.C., Brink, G. van den, Courtz, H. 1986 (2003) *Studiebijbel Het evangelie naar Mattheüs*, Zaltbommel: Koninklijke Van de Garde. pag. 623 – 627.

betrokkenheid zeer ver gaan: 'Bekommer u om de gevangenen alsof u samen met hen gevangen zat, als om mensen die net zo'n lichaam hebben als u'.

Onmacht en roeping bij resocialisatie en nazorg vanwege de oproep tot navolging in Mattheüs 25.

Er lijkt een probleem, een 'blinde vlek', in onze kerkelijke gemeente(n) te zijn. Er is, behalve geldelijke steun, geen betrokkenheid bij (ex-)gedetineerden. Hier wordt het spannend, want we kennen allemaal wel dat gevoel: 'Eigenlijk zou ik hem moeten helpen, maar ja, hoe moet ik beginnen? Je weet niet wat hij allemaal uitgespookt heeft! Uiteindelijk heeft hij toch gezeten!'.

Mattheüs 25:36 verwijst naar een diepere grond dan alleen een kerkgemeenschap en een gedeeld geloof. Jezus is, herkend of niet, reeds aanwezig in de gevangenis. Het is Jezus Christus die de pastor of vrijwilliger met de gedetineerde samenbrengt. Het is dus niet de vrijwilliger of de pastor die God in de gevangenis brengt, het is omgekeerd: degene die vastzit is de mens in wie de pastor en vrijwilliger Christus ontmoet. Binnen de gelovig aanvaarde afhankelijkheid en betrokkenheid op de Bron van ons bestaan, lees Christus, voltrekt zich al het pastorale handelen⁷.

In detentie zijn de ontmoetingen verbonden rond dezelfde kern: de verkondiging van het koninkrijk van God, dat verwacht wordt en dat in gemeenschap als nabij beleefd mag worden. Wat een wonder.

Ik hoop met dit rapport te onderbouwen dat zorg voor (ex-) gevangenen behoort tot één van de kerntaken van de christelijke gemeente.

Waarom dan? Omdat het een *kenmerk* is van het christelijk geloof. Hieraan wil ik graag mijn bijdrage leveren zodat we ons om hen gaan bekommeren.

1.2 Hoofd- en deelvragen

Deze kerntaak van de christelijke gemeente brengt ons bij de probleemstelling en hoofdvraag van het onderzoek.

De probleemstelling is dan:

Hoe vergroten we de betrokkenheid van de plaatselijke gemeente voor ex-gevangenen in het licht van het komende Exodushuis in Drechtsteden?

De probleemstelling is uitgesplitst in de volgende deelvragen:

1. Hoe kunnen we de plaatselijke gemeente beschrijven?
 - a. De christelijke gemeente

⁷Iersel, A.H.M. van en Eerbeek J.D.W. (redactie) *Handboek Justitiepastoraat*. Damon, Budel 2009, pag. 188-189.

- b. Hervormde gemeente behorend tot de Protestantse Kerk in Nederland
 - i. Een typering van de plaatselijke *burgerlijke* gemeente
 - ii. Een typering van de plaatselijke *kerkelijke* gemeente
 - iii. Een typering van de gemeenteleden.
- 2. Wat bedoelen we met ex-gevangenen?
 - c. Wat zijn dat voor mensen?
 - d. Wat gaat eraan vooraf?
- 3. Wat is de Stichting Exodus?
 - e. Wat doet deze stichting?
 - f. Waarom richt deze Stichting huizen op in de regio's?
 - g. Wanneer kan een Exodushuis komen in een regio?
- 4. Wat verstaan we onder betrokkenheid?
 - a. Hoe kunnen we betrokkenheid van gemeenteleden bevorderen?
 - b. Welke factoren spelen daarin een rol?
- 5. Hebben ex-gevangenen de betrokkenheid van een plaatselijke kerkelijke gemeente nodig en zo ja, waarom dan?
- 6. Zijn er aanknopingspunten in de plaatselijke gemeente waardoor de betrokkenheid bij ex-gevangenen vergroot kan worden? Zo ja, hoe dan?

1.3 Verantwoording werkwijze.

In het adviesrapport wil ik bovenstaande deelvragen beantwoorden. Door deze beantwoording wil ik komen tot de beantwoording van de probleemstelling.

Met het beantwoorden van de deelvragen en de probleemstelling hoop ik de betrokkenheid van de gemeente te vergroten en de kerkenraad te helpen in hun besluitvorming.

De nodige literatuur voor het maken van het adviesrapport komt uit Bijbelstudie, literatuuronderzoek, de sites van de Dienst Justitiële Inrichtingen en de site van de Reclassering. Tevens wil ik de P.I. bezoeken voor een rondleiding⁸ en erediensten bijwonen⁹ samen met de toegewezen diaken/ouderling om zo de betrokkenheid van de gemeente te vergroten.

Al gaande is mij duidelijk geworden dat een breder draagvlak van meerdere kerkelijke gemeenten de betrokkenheid vergroten.

⁸d.d. 17-04-10 Rondleiding P.I. De Dordtse Poorten, zie bijlage 1.

⁹d.d. 17-10-10 P.I. te Krimpen a.d. IJssel bij pastor R. Akkermans.
d.d. 30-01-11 P.I. te Dordrecht bij Ds. R. Smit.

2 Beschrijving van de plaatselijke gemeente

2.1 Een christelijke gemeente (algemeen)

Een christelijke gemeente bestaat uit een groep mensen, die leven van de genade van God de Vader en geloven in de liefde van Jezus Christus, Gods Zoon. De gemeente is een Gods wonder, te danken aan Zijn zoekende zondaarsliefde en aan het feit dat God met ons in verbondenheid wil leven. God wil tot ons spreken, ons redden en dienen. Niemand is meer, belangrijker of minder. Een christelijke gemeente verdiept zich in de Bijbel, het Woord van God.

Een christelijke gemeente volhardt in de gemeenschap, gebeden en breken van het brood, ter gedachtenis aan het volbrachte offer van Jezus, de Zoon van God en leeft zo Handelingen 2:42 voor.

Een gemeente wil groeien in geloof, gebed, gemeenschap, *dienstbetoon* en getuigenis volgens Mattheüs 28:19.

Een christelijke gemeente is één en algemeen en is wereldwijd verbonden met allen die Jezus Christus liefhebben.¹⁰

De gemeente spant zich in opdat mensen Jezus vinden, Jezus volgen en Jezus op hun beurt weer gaan verkondigen.

Juist in de gemeente verwonderen we ons over het feit dat mensen bekeerd worden en van God een nieuwe kans krijgen. Geen zonde is te groot. Ook ex-gedetineerden kunnen binnen de gemeente de ruimte krijgen om een nieuwe start te maken.

2.2 Een gemeente behorend tot de Protestantse Kerk in Nederland

De hervormde gemeente Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland behoort tot de Protestantse Kerk in Nederland. Binnen deze landelijke kerk is de zorg voor (ex-)gedetineerden een onderwerp waar aandacht aan besteed wordt.¹¹

Omdat het werk onder ex-gedetineerden valt onder het dienstwerk van de diakenen heb ik hieronder een aantal punten uit de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland benoemd.

Ordinantie 3. Het ambt en de andere diensten.

Artikel 11. Het dienstwerk wat toevertrouwd is aan de diakenen.

Tot opbouw van de gemeente met het oog op haar dienst in de wereld.

- het mede voorbereiden van de voorbeden
- het inzamelen en besteden van de liefdegaven
- het toerusten van de gemeente tot het vervullen van haar diaconale roeping
- het verlenen van bijstand, verzorging of bescherming aan hen die dat behoeven

¹⁰Beleidsplan 2008–2011 Herv. Gem. Giessen–Nieuwkerk en Neder–Slingeland, pag. 5.

¹¹www.pkn.nl.

- het nemen of ondersteunen van initiatieven die gericht zijn op het bevorderen van het maatschappelijk welzijn
- het dienen van de gemeente en de kerk in haar bemoeienis met betrekking tot sociale vraagstukken en het aanspreken van de overheid en de samenleving op haar maatschappelijke verantwoordelijkheid
- het beheren van de financiële zaken die bestemd zijn voor het diaconaat

2.2.1 Taak van allen

De hele gemeente is geroepen tot deze dienst; ons gehele gemeentelven dient een diaconale, dienende inslag te hebben. Het is een manier van leven, in de kracht van God uit dankbaarheid voor Gods genade.

De dienst strekt zich onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig uit naar hen die niet direct tot de gemeente behoren.

Zo krijgt het evangelie 'handen en voeten' en vormen zondag en maandag een eenheid.

Het gemeentelijke diaconaat krijgt vorm in collecten en voorbeden maar ook in stille hulp onderling.

2.2.2 Taak van de ambtsdragers

De diakenen gaan de gemeente hierin als ambtsdragers voor. Zij proberen de gemeente te motiveren en toe te rusten tot dienstbetoon naar Efeze 4:12. 'Tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus.' Zij doen diaconaat met de gemeente, niet in plaats van de gemeente.

2.2.3 Diaconaat

Diaconaat is in de kerk een belangrijk gegeven. Vroeger en nu, met alle fouten en mooie dingen. We denken hierbij allereerst aan Christus, als de grote Diaken, die ons heeft gediend als een Knecht in leven, sterven en opstanding. In navolging van Hem is iedere gelovige geroepen tot dienstbetoon.

Ten aanzien van ex-gedetineerden is de inzet om het sociaal isolement zo veel mogelijk te doorbreken.

Het woord 'Diaconia'¹² betekent (1) 'taak of functie van een dienaar', (2) 'liefde(betoon)', en in het kader van de gemeente (3) 'bediening', en (4) 'dienstwerk', '(liefde)dienst'.

In de Bijbel wordt met het woord 'diaconaat' alle werk in Gods koninkrijk aangeduid. In ons spraakgebruik heeft het allereerst betrekking op het omzien naar elkaar in het betonen van barmhartigheid en gerechtigheid. Tegelijkertijd aandacht hebben

¹²Brink, G. van den, Courtz, H., Dekker J. 1992 (2000) *Studiebijbel Woordstudies en Concordantie 1010-1995*, pag. 55/1109. Zaltbommel: Koninklijke Van de Garde en Beleidsplan 2008-2011 Hervormde Gemeente Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland. Pag. 25.

voor de naasten in nood. Deze roeping geldt zowel binnen de kerk als naar buiten toe, zonder aanzien des persoons.

Het is het verlenen van geestelijke en materiële bijstand op persoonlijk, sociaal of maatschappelijk terrein aan personen, die structureel of incidenteel in geestelijke en/of materiële nood verkeren, met het oog op het koninkrijk van God.

2.3 Toekomst van samenwerking PKN met Stichting Exodus

Het Binnenlands Diaconaat van Dienstorganisatie Protestantse Kerk in Nederland 'Kerk in actie' werkt met de Exodusorganisatie, Kerken met Stip en het Protestants Justitiepastoraat samen aan een project.

Het doel van het project is de ondersteuning van de ex-gedetineerde om vanuit de gevangenis via het justitiepastoraat de eerste stappen bij terugkeer in de samenleving te versterken.

Het idee bestaat om in vier regio's in Nederland een HBO pastor aan te stellen die zich richt op een goede verbinding tussen de verschillende organisaties o.a. burgerlijke gemeente, MMD, geestelijke verzorging, maatschappelijke organisaties, kerken, nazorgnetwerken zoals Exodus, die opvang en begeleiding mogelijk maken.

De eerste diaconale pastor gaat in Flevoland van start. Deze pastor kan zijn aandacht volledig richten op bijstand van gedetineerden en ex-gedetineerden.

Dit is een belangrijke ontwikkeling. Het geeft aan dat wat landelijk gebeurt ook invloed kan hebben op de lokale gemeenten, dus ook op de gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland.

Waarom is dit zo belangrijk? Omdat ondanks ingezette verbeteringen ex-gedetineerden te vaak buiten de boot vallen, aldus Jan Willem Menkveld.¹³

De beleidsplannen van DJI zijn doordacht, maar de vraag is of er voldoende aandacht wordt besteed aan andere aspecten die van belang zijn. Aandacht voor de grote wachtlijsten van ex-gedetineerde zorgvragers, waaronder mensen met een verslavings- en/of psychiatrisch probleem en mensen met justitiële - en andere schulden.

Het thema van de landelijke diaconale dag 2010 was "Afschrijven of Meetellen". Stichting Exodus gaf een workshop met het speerpunt wat diakenen kunnen betekenen binnen bovengenoemd thema.

De heer Menkveld is met name geïnteresseerd in welke drempels en hobbels, diakenen en andere kerkvrijwilligers bij de in- en nazorg tegenkomen. Zijn vraag is welke ondersteuning de kerkenraad van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland vanuit het dienstencentrum van de PKN kan gebruiken.

¹³d.d. 10-11-11. Gesprek met de heer J.W. Menkveld, gemeenteadviseur en woordvoerder van Kerk in Actie Binnenlands Diaconaat bij de Protestantse Kerk in Nederland.

Concluderend: De Protestantse Kerk staat voor betrokkenheid op God, elkaar en de wereld.

1. De Protestantse Kerk wil gerichte ondersteuning geven vanuit het Binnenlands Diaconaat 'Kerk in Actie'. Deze ondersteuning is toegespitst op de lokale gemeenten.
2. De dienst strekt zich onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig uit naar hen die niet direct tot de gemeente behoren.
3. Het zijn met name de vrijwilligers in de Protestantse Kerk die het werk in de kerk en de samenleving handen en voeten geven. En als het gaat om (ex-)gevangenzorg dan gaat het erom vrijwilligers te werven en blijvend toe te rusten.

2.4 Typering van de plaatselijke burgerlijke - en kerkelijke gemeente

2.4.1 Giessenburg

Giessenburg¹⁴ is schitterend gelegen aan het riviertje de Giessen in de Alblasserwaard en maakt sinds 1985 als woonkern deel uit van de burgerlijke gemeente Giessenlanden. In 1957 is Giessenburg ontstaan uit de samenvoeging van de dorpen Giessen-Oudekerk, Giessen-Nieuwkerk en Peursum. In 1945 telde Giessen-Nieuwkerk nog ca. 1000 inwoners, maar is, door een in hoog tempo uitgevoerde nieuwbouw, inmiddels uitgegroeid tot een gemeenschap van ca. 5000 inwoners. Oorspronkelijk is de bevolking werkzaam in de agrarische sector. Tegenwoordig heeft men een werkring elders.

2.4.2 Kerkelijke gemeente

De hervormde gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland binnen de Protestantse Kerk in Nederland heeft sinds de jaren twintig een prediking gezocht die zich verbonden weet met het gereformeerd belijden. Dat gebeurt op een open wijze, zoekend naar de wegen die de Heilige Geest ons wijst. Een aantal kernwoorden die de gemeente typeren zijn: traditioneel doch open, 'volkskerk' met een zeer actieve kern, veel jongeren, verwevenheid dorps- en kerkcultuur, veel initiatief, eenheid in verscheidenheid.

In Giessenburg is tevens een hervormde gemeente van confessionele signatuur, deze gemeente bevindt zich in Giessen-Oudekerk en een synodaal Gereformeerde kerk (beide binnen de PKN).

Eind april 2011 telde de gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland 1695 leden. Waarvan 511 belijdende leden, 982 doopleden en 202 geboorteleden. Op dat moment telde de gemeente 783 pastorale eenheden. De kerk wordt geleid door twee predikanten.

¹⁴Beleidsplan 2008–2011 Herv.Gemeente Giessen–Nieuwkerk en Neder–Slingeland. Pag 1- 31.

De kerkenraad heeft een goede verstandhouding met de Hervormde Kerk van Giessen-Oudekerk en Peursum en de Gereformeerde kerk waarbij de bereidheid tot samenwerking van weerszijden toeneemt. Er is een gezamenlijk overlegorgaan van de drie PKN-gemeenten, waarin de kerkenraad participeert, bestaande uit afgevaardigden van de drie kerkenraden, kortweg de K3 commissie genoemd. Deze heeft tot taak zich te bezinnen op de onderlinge overeenkomsten en verschillen. Zij houdt zich verder bezig met specifieke vraagstukken op het gebied van de onderlinge samenwerking.

Eenmaal per jaar komen de kerkenraden van de K3 gemeenten bijeen. Deze vergadering wordt voorbereid door de gezamenlijke moderamina.

2.4.3 Een typering van gemeenteleden

Een relatief grote meelevende en actieve kern, waarvan een klein deel, in het kader van de kerkperforatie, van elders komt. De gemiddelde leeftijd is 40.9 jaar.

2.4.4 Kerkelijke activiteiten

Erediensten

De beide erediensten op zondag worden goed bezocht. Gezien het grote aantal jonge mensen met kinderen in de erediensten moeten de predikanten de taal van deze tijd spreken. Er bestaat een uitgesproken behoefte aan een duidelijke Bijbelse prediking die maatstaf kan zijn voor -en richting kan geven aan- het dagelijkse leven.

Diaconie

De diakenen¹⁵ proberen de nood in de gemeente op te sporen en te helpen. Het voorziet in een behoefte. Mensen vinden het wel moeilijk om een beroep te doen op diaconale hulp.

Er blijft een groot bedrag over om buiten de gemeente financieel te helpen. Zij volgen zo veel mogelijk het collecterooster van de PKN. Momenteel is er een actief beleid vanwege het doorlichten van de te ondersteunen doelen. Er wordt kritisch gekeken, dus correct omgegaan met het aan hen toevertrouwde geld.

Conclusie: De leden van de diaconie zijn zelf actief en betrekken zo mogelijk gemeenteleden bij hun activiteiten.

Er is, gezien hun doelen, een wereldwijde brede blik op de nood in de wereld. De diaconie staat open voor nieuwe initiatieven en is daar ook blij mee. Er wordt een diaken betrokken bij de nazorggroep. Hij is de contactpersoon tussen de kerkenraad en de nazorggroep. De Exodusorganisatie staat op het collecterooster van de PKN. Zij mag, samen met de nazorggroep Drechtsteden in de toekomst op extra steun rekenen.

¹⁵Gesprekken, telefonisch- en mailcontact vanaf mei 2010 met de heer G. Pesselse, voorzitter van de diaconie en de heer T. Zaal, die als diaken toegewezen is als contactpersoon van en naar de kerkenraad.

Vorming en Toerusting

Onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraad wordt jaarlijks een aantal activiteiten georganiseerd onder de noemer van Vorming en Toerusting. Na overleg bleek er ruimte te zijn om onder de verantwoordelijkheid van de ouderling V&T onderzoek te doen naar de mogelijkheden van (ex-)gevangenzorg.

Gebedsgroep

Om de twee weken komt een gebedsgroep in de kerk bijeen. Er worden kaarten gestuurd naar mensen die in rouw zijn, naar zieke mensen en leden van de gemeente, die elders in verzorgingshuizen wonen. Er is een aanhoudende voorbede voor Israël, de gemeente, de wereldwijde nood, de overheid, ons vorstenhuis en voor persoonlijke noden. Na bovengenoemde informatieavond van V&T ook voor alle gedetineerden.

Twee leden van de gebedsgroep willen lid worden van de nazorggroep.

2.5 Betrokkenheidsonderzoek

De gevangenzorg avond¹⁶ van Martin de Bruijn, P.I. werker in 'De Dordtse Poorten' en zijn vrouw Anita, die medewerker Maatschappelijk Dienst is, valt onder deze vorming & toerusting van de gemeente. Martin en Anita zijn meelevende leden van de Hervormde gemeente van Giessen-Oudekerk.

Bovengenoemde avond heb ik georganiseerd om mensen binnen de gemeente te informeren en hun interesse te wekken voor (ex-)gedetineerden.

Een enquête¹⁷, voor – en na de presentatie 'Gevangenzorg-Onze Zorg' moest uitwijzen of mensen na informatie van de P.I. werker meer betrokken raakten. De enquête is door 22 personen ingevuld. De leeftijd van mannen en vrouwen varieerde van 27 tot 73 jaar.

Uit de enquête blijkt dat mensen meer betrokken zijn geraakt.

Op de vraag "Is uw mening veranderd na deze avond en zo ja, wat heeft uw mening veranderd?" volgden o.a. deze reacties:

- De geënquêteerden zeggen niet geweten te hebben dat er zo'n behoefte bestaat aan persoonlijke aandacht bij (ex-)gedetineerden.
- Zij zeggen niet geweten te hebben dat (ex-)gedetineerden openstaan om te veranderen.
- In het (ex-)gedetineerdenwerk hebben veertien personen interesse.

¹⁶d.d. 19-11-09

¹⁷Enquête d.d. 19-11-2009 zie bijlage 2.

3 Profielschets ex-gedetineerden

3.1 Wat zijn ex-gedetineerden?

Ex-gedetineerden zijn voormalige gevangenen¹⁸, die opgesloten hebben gezeten na het plegen van een misdaad. Zij hebben gezeten in een cel, die een vloeroppervlakte heeft van 5 meter lengte en 2 meter breedte en een vrije hoogte van 2.50 meter. Zij hebben minimaal recht op één uur luchten per dag.

Een ex-gedetineerde is een medemens die niet vraagt om ons oordeel of onze veroordeling. Hij is reeds veroordeeld en gestraft door de rechter, daarom is ons oordeel niet op zijn plaats.

Hij vraagt om ruimte, steun en hulp.

Hij is een mens die, net als ieder ander, behoefte heeft aan warmte, aandacht en begrip maar ook aan correctie.¹⁹

Opvallend is dat ex-gedetineerden mensen zijn met persoonlijke- en maatschappelijke problemen. Dit wijst op een meervoudige problematiek. Op het persoonlijk vlak gaat het onder meer om achterstanden in sociale vaardigheden, in scholing, in persoonlijke ontwikkeling en om moeilijkheden in de relationele sfeer.

Onvermogen tot het kunnen voeren van een eigen huishouding, instabiliteit in de dagelijkse levensverrichtingen, verslavingsproblematiek, het ontbreken van duurzame contacten en eenzaamheidsproblematiek.

Bij de maatschappelijke problemen gaat het om het sociale milieu, het ontbreken van werk, geen huisvesting hebben, het ontbreken van steunende contacten, het strafblad, onvoldoende toegankelijkheid van bestaande voorzieningen.²⁰ Het ontbreekt hen aan motivatie en aan binding met de samenleving.

De criminologe Junger-Tas²¹ wijst op dit essentiële punt.

“Binding – met je naaste, je geliefde of je ouders, maar ook met instituties zoals school, werk, vrienden of sportclub – is een zeer belangrijke factor bij de integratie”.

Binding gaan krijgen op meerdere vlakken is van cruciaal belang en hierbij kunnen netwerken van kerkvrijwilligers een grote rol spelen. Dit herstelgericht pastoraat richt zich op versterking van morele competenties, zoals het leren aangaan van verantwoorde sociale

¹⁸Oskamp, P, *Overleven achter steen en staal*, Meinema, Zoetermeer, (2005), pag. 11-12.

¹⁹Voor de leesbaarheid wordt hier alleen de mannelijke vorm gebruikt. Wat hier genoemd wordt, geldt ook voor vrouwen in - en na detentie.

²⁰Eerbeek, J, *Een misdadiger is meer dan zijn delict*, Ark Media. Amsterdam, 2009 pag. 91.

²¹Junger-Tas, J., Justitiemagazine, oktober 2003. Mevrouw Junger werkte 20 jaar bij het WODC van de D.J.I. Zij doet al meer dan 35 jaar onderzoek naar de oorzaken van jeugdcriminaliteit.

binding. Binding bij re-integratie bewerkstelligt dat mensen harmonisch opgaan in het geheel van de samenleving.

3.2 Gevangenisleven: een impressie.

Hier volgt een korte beschrijving van de trieste situatie achter slot en grendel.²² Rond vijf uur 's middags gaan de celdeuren in het slot om 's morgens om acht uur weer open te gaan voor het dagprogramma. Dit kan van alles zijn: bezoek van familie, eenmaal per week mag de gedetineerde maximaal drie mensen ontvangen in een grote bezoekszaal, van privacy is geen sprake; bibliotheekbezoek, een gesprek met de dominee, een bezoek aan de medische dienst, luchten of wat recreatie op de afdeling, o.a. tafeltennissen.

Na de warme middagmaaltijd, die volgens vele gedetineerden smakeloos is, wordt gewerkt (dit is overigens niet in alle gevangenissen het geval).

De andere dag is het programma precies omgekeerd.

De gedetineerde heeft mogelijkheden om te telefoneren, maar zeker niet de gehele dag. Gebeld worden is niet mogelijk.

De gevangenis is het spiegelbeeld van de vrije samenleving. 'Wij mogen alles', tenzij het verboden is. In de gevangenis mag niets, tenzij het uitdrukkelijk is toegestaan.

Een televisie hoort niet tot de standaard uitrusting van de cel. Een gevangene heeft een televisie als hij daarom gevraagd heeft en daarvoor betaalt. Dit kost ruim twee euro per week. Voor dezelfde prijs kan hij een koelkast huren. Een koffiezetapparaat kost iets minder dan één euro per week. Voor veel gedetineerden is het zonder steun van buiten best wel lastig om rond te komen van ca. 12 euro per week aan inkomsten uit 20 uur arbeid.

Zij kunnen boodschappen doen via een formuliertje.

Chips, shag, vlees of fruit en de prijzen liegen er niet om.

3.3 Justitieel proces

Volgens Van Dale, Groot Woordenboek is een delict een ernstig strafbaar feit. De bepalingen hierover noemen we het strafrecht.²³

Er moet in het openbaar tegen worden opgetreden.

De uitvoering van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen²⁴ is in Nederland voorbehouden aan de overheid.

Zie bijlage 3 over de Dienst Justitiële Inrichtingen.

Er worden door de overheid dwangmiddelen toegepast o.a. fouilleren, in beslag nemen van goederen, vasthouden voor verhoor,

²²Mr. H. Barendrecht, directeur Gevangenzorg te Zoetermeer.

²³Gerelings, G.H.J. Pastoraat binnen en buiten de muren, nr. 32 van het Landelijk Dienstencentrum van S.O.W.-kerken, Utrecht. pag. 40-42.

²⁴Oskamp, P, Overleven achter steen en staal, Meinema, Zoetermeer, (2005), pag. 11-12. Bron: Terugblik en Toekomst, D.J.I. Jaarverslag 2002 en website www.dji.nl.

maximaal 6 uur op een politiebureau. In verzekering stellen, maximaal 3x24 uur op het politiebureau en voorlopige hechtenis.²⁵

3.3.1 Hoofdstraffen

De wet geeft per delict de maximale straf aan. Afhankelijk van de psyche van de gedetineerde kunnen de volgende straffen gegeven worden:

- Maximale gevangenisstraf (variërend van 20 jaar of levenslang)
- Hechtenis, maximaal tot één jaar en vier maanden
- Onbetaalde maatschappelijk nuttige arbeid, bv. het schoonmaken van voetbalvelden tot maximaal 240 uur
- Geldboete en eventuele ontzegging van de rijbevoegdheid
- Verbeurdverklaring van eigendommen
- Ter beschikking stellen van de dader, eventueel dwangverpleging
- Opname in een psychiatrisch ziekenhuis²⁶

3.3.2 Vastzitten in een justitie-inrichting is ingrijpend

Detentie²⁷ is het geschieden van excommunicatie. Dit is een doorgaand gebeuren tijdens de detentie, het is het uitgesloten zijn van deelname aan de gemeenschap en dat is buitengesloten zijn van de samenleving.

Hieronder benoem ik wat het geschieden van excommunicatie inhoudelijk betekent:

- Afgesloten zijn van de mensen van wie je houdt.
- Er is de geslotenheid van het gevangenisleven zelf.
- Er is geen echte gemeenschap en geen onderling vertrouwen.
- Een gevangenisvleugel bestaat uit een verzameling eenlingen.
- Aan jezelf overgeleverd zijn om te overleven.
- Geen veiligheid om wat jou ter harte gaat met anderen te delen.
- Een sterke machocultuur dus geen ruimte voor kwetsbaarheid.
- Geslotenheid naar het leven toe als deel van de mens zelf.
- Het gevangenisstelsel maakt een inbreuk op de persoonlijkheid van de ingeslotene, omdat de doelstelling

²⁵ Gerelings, G.H.J. *Pastoraat binnen en buiten de muren*, nr. 32 van het Landelijk Dienstencentrum van S.O.W.-kerken, Utrecht. pag. 43.

²⁶ Gerelings, G.H.J. *Pastoraat binnen en buiten de muren*, nr. 32 van het Landelijk Dienstencentrum van S.O.W.-kerken, Utrecht. pag. 48-49.

²⁷ Eerbeek, J, *Een misdadiger is meer dan zijn delict*, Ark Media. Amsterdam, 2009. pag. 93-95.

van het instituut vooropstaat en pas daarna het welbevinden van de bewoners.

3.4 Recidive in de Nederlandse context.

Tot 1960 hield het ministerie van Justitie zich bezig met wetgeving en rechtshandhaving. Justitie was een bijna gesloten bolwerk, dat zich weinig van maatschappelijke ontwikkelingen aantrok. Lange tijd is de re-integratie van gedetineerden alleen de verantwoordelijkheid geweest van de Reclassering.

Onder verantwoordelijkheid van de Reclassering daalde het recidivecijfer niet voldoende. Dit heeft direct een negatieve invloed heeft op de veiligheid in Nederland.

Met het uitvoeren van interventies in en buiten de gevangenis en georganiseerde nazorg moet de recidive worden teruggedrongen.

De kabinetten Balkenende²⁸ hadden twee speerpunten:

1. de bestrijding van criminaliteit en recidive.
2. de verhoging van de maatschappelijke veiligheid.

Veiligheid wordt door de overheid beschouwd als een basisvoorwaarde voor een samenleving, waarin mensen zich vertrouwd, vrij en verbonden voelen. Onder invloed van het veiligheidsprogramma (2002-2007) zijn de criminaliteit- en overlastcijfers gedaald. Het lange termijn doel het terugdringen van de criminaliteit met vijftientig procent is niet bereikt.

In 2004 is het beleidsplan: 'Terugdringen Recidive' gemaakt. Het kabinet Balkenende IV heeft in zijn regeerakkoord afgesproken een nieuw veiligheidsprogramma in te richten: *Veiligheid begint bij voorkomen*. De doelstelling is een vermindering van de criminaliteit in 2008-2010 met een kwart ten opzichte van 2003.

In de brief van 29 augustus 2008 van minister Hirsch Ballin²⁹ en staatssecretaris Albayrak aan de Tweede Kamer staat, dat zij de criminaliteitscijfers met tien procentpunt willen terugdringen met persoonsgerichte aanpak: "Geen symptoombestrijding maar zoveel mogelijk aansluiten bij de individuele criminogene factoren."

Om aan te sluiten bij de omgeving na de detentie wordt een gedetineerde in de laatste vier maanden in de regio van terugkeer geplaatst.

In de programma's van het kabinet staat het ontwikkelen van *cognitieve en economische bindingen* centraal, zodat een gedetineerde gestimuleerd wordt tot actieve participatie in de Nederlandse samenleving.

²⁸Iersel, A.H.M. van en Eerbeek J.D.W. (redactie) *Handboek Justitiepastoraat*. Damon, Budel 2009, pag. 88.

²⁹Iersel, A.H.M. van en Eerbeek J.D.W. (redactie) *Handboek Justitiepastoraat*. Damon, Budel 2009, pag. 92.

Volgens de controle- en bindingstheorie van de Amerikaanse socioloog Travis S. Hirschi werken vooral de maatschappelijke bindingen remmend op deviant dan wel crimineel gedrag. Hij benoemt daarbij bindingen van affectieve, cognitieve en economische aard. Met name hechte relaties of bindingen met familie en vrienden, en bindingen die ontstaan door actieve participatie in de samenleving door school, werk en vrijetijdsbestedingen. Hiermee binden zij zich aan heersende normen en ideeën in een samenleving.

Bovengenoemd beleidsplan maakt deel uit van het project 'Modernisering Sanctie Toepassing', een onderdeel van het Veiligheidsprogramma van het kabinet. Het gaat om een *continue* brede, integrale aanpak, waarbij gemeenten, scholen, zorginstellingen, wooncorporaties en Justitie nauw samenwerken. Christelijke gemeenten van alle denominaties kunnen daarbij een goede bijdrage leveren.

Op 14 oktober 2010 is Mr. J.W. Opstelten als Minister van Veiligheid en Justitie beëdigd. Tevens is Mr. F. Teeven op 14 oktober als staatssecretaris beëdigd in het kabinet Rutte/Verhagen. Beiden zijn lid van de VVD.

Uit de uitgave³⁰ van het Ministerie van Veiligheid en Justitie 'Werken aan Recidive Reductie' blijkt, dat de heer Teeven het beleid van het kabinet Balkenende IV voortzet, omdat de herhalingscriminaliteit een dalende tendens is gaan vertonen. Het zou kapitaalvernietiging zijn om te stoppen. In 2013 moet duidelijk zijn welke activiteiten op langere termijn bestaansrecht hebben. Tot die tijd blijft de heer Teeven investeren in recidivereductie.

Voor de kerkenraad van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland is het van fundamenteel belang dat er inzicht groeit om de achtergrond van een (ex-)gedetineerde te begrijpen.

Het begin en het belangrijkste is het zien van de nood van de (ex-)gedetineerde.

Om kennis en inzicht betreffende de context van (ex-)gedetineerden te ontwikkelen, volgt hieronder een korte beschrijving van de geschiedenis van het justitiepastoraat vanaf de 16^e eeuw.

Ook beschrijf ik iets van de actualiteit, zie o.a. 3.5.2 en 3.5.3.

3.5 De geschiedenis van het justitiepastoraat

3.5.1 Oorsprong³¹

In de 16^e eeuw werden inrichtingen geopend die als voorlopers van de huidige gevangenissen kunnen worden beschouwd. Tot die tijd bestonden er eigenlijk alleen maar lijf- en levensstraffen.

³⁰Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Recidive Reductie*, jaargang 2, nummer 8, december 2010.

³¹Gerelings, G.H.J. *Pastoraat binnen en buiten de muren*, nr. 32 van het Landelijk Dienstencentrum van SOW-kerken, Utrecht. pag. 10-12.

De humanist Coornhert (1522–1590) pleit in zijn boek 'Boeventucht' (1583) voor de oprichting van tuchthuizen om misdadigers door gedwongen arbeid te verbeteren.

Zijn invloed blijkt in 1589, toen de schepenen van Amsterdam er bezwaar tegen hadden een 16-jarige jongen voor diefstal ter dood te veroordelen. Een dergelijke veroordeling is in die tijd normaal.

De schepenen besluiten tot oprichting van een tuchthuis.

In 1595 wordt 'Het Rasphuis' als eerste tuchthuis in Nederland geopend. In dit huis wordt verfhout fijngemaakt. Er worden 12 gevangenen tewerkgesteld. Het doel is niet uitsluitend een straf in de vorm van dwangarbeid. Men beoogt ook met de tewerkstelling de veroordeelde te wennen aan productieve arbeid om daardoor een succesvolle terugkeer in de maatschappij te bevorderen. De 'zedelijke verbetering' die men nastreeft, zal door algemeen onderwijs en door godsdienstonderwijs bewerkstelligd moeten worden.

Zo gaat een nieuw element in de theorievorming van straffen een rol spelen: vrijheidsbeneming met daarbij de wens door onderwijs en arbeid tot verbetering van de misdadiger te komen. Spoedig na de oprichting wordt door de Amsterdamse kerkenraad een ziekentrouster, een kerkelijk dienaar van een lagere rang, benoemd. Hij moet de godsdienstige zaken behartigen.

In de 17^e en 18^e eeuw worden verschillende tuchthuizen in Nederland opgericht. Het is de plaatselijke kerkenraad die in prediking, godsdienstige en algemene geestelijke verzorging van de 'tuchtelingen' voorziet door de aanstelling van zielzorgers. Zij staan onder toezicht van de kerkenraad.

In Noord-Nederland mogen alleen hervormde zielzorgers worden benoemd; in het zuiden alleen katholieke zielzorgers.

De materiële voorzieningen t.b.v. godsdienstoefeningen zijn slecht. Kerkdiensten en catechisaties vinden plaats in gangen en werkplaatsen.

Nederland kent sedert 1795 scheiding van kerk en staat.³² Voor de staat betekent dit dat religies en levensovertuigingen als gelijkwaardig voor de wet erkend worden. De staat hoeft zich bij zijn handelen niet te laten leiden door de waarheidsclaim van een godsdienst of levensovertuiging.

De genootschappen op geestelijke grondslag zijn vrij om gestalte te geven aan godsdienst en levensovertuiging.

In de 19^e eeuw (1823) wordt het *Nederlands Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen* opgericht. Zijn taak is gedetineerden godsdienst en onderwijs geven. De secretaris schrijft in 1870 een 'Handboek voor godsdienstleraren en bezoekers in de gevangnissen'. Bovengenoemd Genootschap is de voorloper van de Nederlandse reclasseringsinstellingen, inclusief de verslavingszorg.

³²Iersel, A.H.M. van en Eerbeek J.D.W. (redactie) *Handboek Justitiepastoraat*. Damon, Budel 2009, pag. 537.

In 1886 wordt het huidige *Wetboek van Strafrecht* ingevoerd. Daarbij wordt in eerste instantie een streng cellulair gevangenisstelsel ingevoerd. Men acht cellulaire opsluiting een bijdrage aan de zedelijke verbetering van gevangenen.

Voor de geestelijke verzorging heeft dit de invoering van de 'hokjeskerk' tot gevolg.

Tijdens de kerkdiensten wordt het cellulaire stelsel gehandhaafd.

Het heeft tot na de Tweede Wereldoorlog in de 20^e eeuw geduurd voordat ons gevangenisstelsel opnieuw gemoderniseerd werd.

Enkele tienduizenden politieke gevangenen zitten opgesloten in 100 kampen. Honderden geestelijk verzorgers zijn in de kampen werkzaam. Om orde te scheppen wordt het 'Directorium voor de geestelijke en sociale verzorging' in het leven geroepen. Hun taak is het leiden, organiseren en stimuleren van de godsdienstige, morele en culturele verheffing van de gedetineerden in de kampen.

In 1947 wordt de eerste *Beginnelsenwet gevangeniswezen* ingevoerd. Deze wet bepaalt dat in elke gevangenis een protestante, katholieke en Israëlitische geestelijke moet worden aangesteld. Voor het gewone gevangenisstelsel wordt de 'Commissie verdere uitbouw gevangeniswezen' in het leven geroepen. Door het werk van deze commissie is de huidige organisatievorm van de gevangenis en van de geestelijke verzorging daarin tot stand gekomen.

In 1949 worden voor het eerst een hoofdpredikant en een hoofdaalmoezenier benoemd bij het ministerie van Justitie. Ook wordt in 1968 een Centraal Geestelijk Raadsman van het Humanistisch Verbond benoemd. Deze drie hoofden krijgen tot taak een goede ordening van zaken te bevorderen op het terrein van de geestelijke verzorging in de inrichtingen van Justitie.

Zij zijn ambtenaren in de zin der wet.

In de *Beginnelsenwet* van 1952 is hun rechtspositie geregeld. Deze wet is in de *Penitentiaire Beginselenwet* van 1999 overgenomen. Door Artikel 41.1 kan in de gevangenis een begin gemaakt worden aan herstel door de gedetineerde te bezoeken, waardoor er een 'maatjes' band kan ontstaan.

Volgens Artikel 41.1 heeft de gedetineerde 'het recht om zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden en te beleven'.

3.5.2 Medewerker Maatschappelijke Dienstverlening

De hoofdtaak van 180 Medewerkers Maatschappelijke Dienstverlening (MMD'ers) binnen de P.I.'s, is om de gedetineerde bij binnenkomst te screenen op vijf gebieden: identiteitspapieren, inkomen, schulden, huisvesting en zorg. Daarnaast moet de MMD'er de status van de gedetineerde op deze onderdelen bij ontslag uit de inrichting tijdig en zorgvuldig overdragen aan de gemeente.

Hierbij is ook aandacht voor het vervolgtraject, na detentie, en een eventuele doorverwijzing naar andere ketenpartners zoals de reclassering. Belangrijk is dat op het moment van ontslag uit de P.I.

aan de vijf basisvoorwaarden voor een goede re-integratie is voldaan: identiteitspapieren, inkomen, schuldhulpverlening, huisvesting en (indien geïndiceerd) zorg.

3.5.3 *Gemeenschappelijk Coördinatiepunt*

Om de screeningsgegevens van een gedetineerde goed over te kunnen dragen, heeft het Gevangeniswezen alle Nederlandse gemeenten verzocht om een vast aanspreek- en coördinatiepunt in te stellen. Dit aanspreekpunt verzorgt de werkzaamheden voor de overdracht van de gedetineerde naar de vrije samenleving.

De gemeente waar de ex-gedetineerde gaat wonen is verantwoordelijk voor zijn opvang en begeleiding. Hierbij is ook aandacht voor het vervolgtraject na detentie en een eventuele doorverwijzing naar andere ketenpartners. En ook nu staat voorop: de gedetineerde zelf is in de eerste plaats verantwoordelijk voor een goede terugkeer!

Staatssecretaris Albayrak van Justitie en VNG-voorzitter Jorritsma ondertekenden een samenwerkingsmodel³³ waarmee de nazorg voor ex-gedetineerden wordt versterkt, meldt het persbericht van D.J.I. op 8 juli 2009. Voor alle betrokken partijen is de '*Handreiking Nazorg voor volwassenen*' ontwikkeld. Deze bevat voorbeelden en mogelijkheden van nazorg en moet vooral *inspireren* tot het starten van nieuwe initiatieven.

Het samenwerkingsmodel is primair bedoeld als leidraad voor de burgerlijke gemeenten en het gevangeniswezen.

In het model zijn de taken en verantwoordelijkheden van gemeenten en justitie vastgelegd ten aanzien van informatie-uitwisseling, verstrekking van identiteitsbewijzen, huisvesting, arbeid en inkomen, schulden en zorg. Zo krijgen lang verblijvende gedetineerden agressietraining of hulp in de vorm van arbeidstoeleiding, waarmee het vooruitzicht op werk toeneemt.

Conclusie:

Het doel van het gehele justitiële traject is tweeledig:

1. Het is werken aan gedragsverandering van de gedetineerde.
2. Bescherming van de maatschappij tegen criminaliteit.

³³Persbericht d.d. 080709 van de D.J.I. legt de belangrijke rol van gemeenten vast.

4 Stichting Exodus

4.1 Doel van Stichting Exodus

Hieronder worden de organisatiedoelen van Stichting Exodus opgesomd. In het vervolg van het rapport wordt het woord Stichting weggelaten.

- Exodus wil vanuit een christelijke identiteit kansen bieden aan mensen die willen stoppen met crimineel gedrag en aan een nieuwe toekomst willen werken.
- Exodus wil bijdragen aan het verlagen van de recidive en het terugdringen van de criminaliteit.
- Exodus wil haar werk in de samenleving inbedden door het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak.
- Exodus wil een schakel zijn in de keten van maatschappelijke organisaties en groepen vrijwilligers die ieder vanuit hun eigen invalshoek een bijdrage leveren aan de veiligheid in de samenleving.
- Exodus zoekt samenwerking en uitwisseling van kennis en ervaring met vergelijkbare organisaties en groepen vrijwilligers om haar werk meer kracht te geven en de efficiëntie te vergroten.
- Exodus wil op een open en transparante wijze inzicht geven in haar resultaten, werkwijze en de besteding van middelen.
- Exodus wil een werkomgeving zijn die bestaat uit gemotiveerd personeel en wordt gekenmerkt door een open en informeel karakter.³⁴

De Exodusorganisatie gelooft in verbetering van de situatie van mensen met een verleden waarin criminaliteit een rol heeft gespeeld. Dat is alleen mogelijk als zij als *persoon* worden aangesproken op de betekenis van hun leven, zicht krijgen op de zin van hun bestaan en zicht krijgen op hun verantwoordelijkheden, zowel tegenover hun eigen leven als dat van anderen.

Ex-gedetineerden en bijna ex-gedetineerden krijgen van Exodus persoonlijke begeleiding, gericht op integrale- en professionele aanpak van hun problemen. Een vorm van begeleiding is de mogelijkheid van het doorlopen van een integraal en professioneel begeleidingsprogramma met huisvesting.

Het doel van deze aanpak is: zelfstandig wonen, betaald werken en het aangaan van relaties.

De inzet van vrijwilligers is in al het Exoduswerk van groot belang omdat zij mede de *verbinding* vormen naar de samenleving.

Het werk van Exodus draagt bij aan een normaal leven zonder criminaliteit en tegelijkertijd neemt de veiligheid en onderlinge betrokkenheid in de maatschappij toe. Exodus werkt hier ook aan

³⁴Exodus Nederland, *Jaarverslag 2009*, blz. 4.

door een maatschappelijk draagvlak te creëren voor de terugkeer van ex-gedetineerden in de samenleving.

4.2 Het ontstaan van Exodus

Exodus is in 1981 ontstaan op initiatief van predikanten, pastores en vrijwilligers van het justitiepastoraat in Scheveningen en uit de Haagse kerken. Tegenwoordig is de verbinding met de protestants-christelijke kerken van groot belang voor het Exoduswerk.³⁵

4.2.1 *De geschiedenis van Exodus en het eerste Exodushuis.*

De identiteit van Exodus ligt in het geloof, in het bijzonder in de joods christelijke traditie. Pastores³⁶ en vrijwilligers uit het justitiepastoraat wilden geïnspireerd het Evangelie concreet maatschappelijk vertalen. De naam Exodus heeft betrekking op de uittocht van het volk Israël uit Egypte. Het is een naam waar alles inzit. Een grote uittocht, net als de jaarlijkse uitstroom van gedetineerden uit de gevangenis. Israël trok uit Egypte weg onder leiding van Mozes. Egypte is voor de Israëlieten een land vol angst. Zij zijn slaven in Egypte.

Voor gedetineerden is dit heel herkenbaar. Hun bestaan is te vergelijken met een slavenbestaan.

Zij zijn vaak verslaafd. Aan drugs, geld en een materiële levensstijl. Met moeite zal men zich los maken. Daar is alle inzet voor nodig.

En ook leiding.

Het gaat door de woestijn heen naar een nieuwe toekomst.

Het besluit om het criminele verleden achter je te laten is pas het begin. Op weg naar het nieuwe leven is het afzien. Dingen aanleren en dingen afleren. En net als Israël zal de ex-gedetineerde zich soms afvragen waar hij aan begonnen is en soms terugverlangen naar het vroegere slavenbestaan.

Op initiatief van justitiepredikant Ds. J. Eerbeek, pastores en vrijwilligers uit het justitiepastoraat en uit de Haagse kerken ontstond in 1981 het eerste Exodus-initiatief.

In de kelder onder een flat in de Haagse Moerwijk. Aan mensen die na hun detentie nergens anders terecht konden, werd daar een vorm van dagopvang geboden. Dit lokale initiatief groeide uit tot een 24-uursvoorziening met een zelf ontwikkelde methodiek rond de 'sleutels' wonen, werken, relaties en zingeving.

Het eerste Exodushuis was hiermee een feit.

4.3 Organisatie van Exodus

De Exodusorganisatie³⁷ bestaat uit:

- Landelijk bureau Exodus Nederland
- Vrijwilligersnetwerk, sector Vrijwilligers en Kerkzaken (V&K)

³⁵Eerbeek, J, Een misdadiger is meer dan zijn delict, Ark Media. Amsterdam, 2009 pag. 151–156.

³⁶Eerbeek, J, Een misdadiger is meer dan zijn delict, Ark Media. Amsterdam, 2009 pag. 158–159.

³⁷Zie bijlage 4.

- Samenwerkingsverband van 11 Exodushuizen en 3 Exodushuizen in oprichting (waaronder het Exodushuis in Drechtsteden)

Exodus Nederland, de Exodushuizen (de stichtingen) en het vrijwilligersnetwerk delen dezelfde missie, hebben dezelfde begeleidingsmethodiek en werken vanuit eenzelfde levensbeschouwelijke oriëntatie. Exodus Nederland functioneert als landelijk facilitair bureau en verleent diensten aan de lokale Exodushuizen en het vrijwilligersnetwerk.

Het doel van het landelijk bureau is om de methodiek, de kwaliteit en de naam van Exodus te bewaken en verder te ontwikkelen.

Exodus Nederland omvat:

- financiële administratie
- personeelsbeleid
- werkrelatie met de overheid en andere organisaties
- relatie met de fondsen, kerken en bedrijven
- deskundigheidsbevordering van het personeel
- (pers)voorlichting
- externe communicatie

4.3.1 *Hoe timmert Exodus aan de weg?*

Exodus geeft regelmatig voorlichting aan kerken, scholen, Rotary Clubs, Lions en beurzen om zo haar werk meer bekendheid te geven om zo de betrokkenheid met de breedte van de samenleving te vergroten.

4.3.2 *Samenwerking van Exodus met bedrijfsleven en kerken*

Om de resocialisatie van ex-gedetineerden te laten slagen heeft Exodus ook de betrokkenheid en steun vanuit het bedrijfsleven nodig; als sponsor door het leveren van diensten of producten.

Exodus ziet een sleutelrol voor 'christelijke' bedrijven.

Exodus biedt permanente ondersteuning bij de begeleiding van een ex-gedetineerde die werkervaring opdoet in een bedrijf. Exodus bespreekt de invulling en wensen in een persoonlijk gesprek. 'Christelijke bedrijfsleiding' biedt ex-gedetineerden vanuit een warme betrokkenheid een dimensie meer.

Exodus heeft vrijwilligers nodig en die zijn te vinden in de kerken. Dit is een van de redenen waarom Exodus voorlichtingsbijeenkomsten organiseert. Het coördineren van vrijwilligerswerk wordt gedaan door nazorgnetwerken. De nazorg en toerusting van de netwerkleiden berust bij Exodus.

Daarnaast vraagt Exodus diaconale steun van de kerken.

4.3.3 Overheidsfinanciering³⁸ en plaatsingsmogelijkheden

De afspraken rond nazorg zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord dat het Ministerie van Justitie en gemeenten in 2007 sloten. Justitie koopt plaatsen in ten behoeve van de Penitentiaire Programma's.

In het kader van deze regeling kunnen gedetineerden het laatste deel van hun detentie in een Exodushuis doorbrengen.

Het ministerie betaalt de dagprijs.

Binnen Exodus zijn verschillende plaatsingsmogelijkheden: Penitentiair Programma (PP), Bijzondere Voorwaarde bij vonnis (BV), Bijzondere Voorwaarde bij schorsing, Verplicht reclasseringscontact (VRC), Scholings- en trainingsprogramma (STP), Proefverlof bij PIJ-Maatregel, TBS met voorwaarden en ISD.

Er is financiering voor iedereen die met een justitiële titel bij Exodus begint, ook al duurt de begeleiding langer dan die titel. Voor gedetineerden die na hun detentie in een Exodushuis komen wonen moeten andere financiële middelen dan die van Justitie worden gevonden. Verder blijft de financiering van het Exoduswerk structureel afhankelijk van giften en fondsen. Binnen de Exodushuizen is er in beperkte mate plaats voor ex-gedetineerden die na detentie op vrijwillige basis aan het programma willen deelnemen. Dit dient wel aansluitend of direct na detentie van start te gaan.

Het is altijd mogelijk om na een verplicht kader het programma op vrijwillige basis bij Exodus voort te zetten.

Om de kans op plaatsing te vergroten dient Exodus expliciet geadviseerd en opgelegd te worden in een reclasseringsrapportage en/of vonnis of selectiebesluit.

Hieronder volgt in het kort een terugblik vanaf het begin van de reclassering.

4.4 De geschiedenis van de reclassering begint in de 19^e eeuw³⁹

'Het is jammerlijk gesteld met den zedelijken toestand dier ongelukkigen, welke, wegens gepleegde misdrijven, tot eene gevangenisstraf van een of meerdere jaren zijn veroordeeld. In stede van, bij derzelver loslating, beter te zijn, en het kwade te hebben afgeleerd, verlaten zij niet zelden het gevangenhuis slechter dan zij hetzelfde betraden; verlaten zij het, om er spoedig weder in terug te keeren.'

Bovenstaande constatering brengt drie kooplieden ertoe om in 1823 'het Nederlandsch Genootschap ter zedelijke verbetering der Gevangenen' op te richten. Dit was het begin van de reclassering in Nederland en het doel was beperking van recidive.

³⁸Eerbeek, J. *Een misdadiger is meer dan zijn delict*, Ark Media. Amsterdam, 2009 pag. 203-204.

³⁹www.reclassering.nl en www.CCV.nl

De middelen: godsdienstonderwijs en passend werk in de gevangenis, hulp bij het vinden van werk en financiële bijstand.

Het Genootschap is er niet meer. Na de Vereniging van Reclasserings Instellingen in 1913, de Algemene Reclasseringsvereniging in 1976 en de Nederlandse Federatie van Reclasseringsinstellingen in 1986 ontstond in 1995 de Stichting Reclassering Nederland. De taken van de reclassering zijn enorm uitgebreid. De reclassering is na de Tweede Wereldoorlog in hoge mate geprofessionaliseerd.

Tot 1910 was reclassering en gevangenenzorg het domein van liefdadigheidsinstellingen en verzuilde organisaties.

Vanaf 1910 bemoeide de Nederlandse overheid zich voor het eerst met de "Reclasseringsregeling" van gevangenen. Met die regeling deed ook de "voorwaardelijke invrijheidstelling" zijn intrede.

Drie organisaties vormen vanaf 1995 'de reclassering'. Zij wordt gesubsidieerd door het ministerie van Justitie en de gemeenten.

Zij geeft advies aan rechters en officieren van Justitie. Zij voert gesprekken met personen, als de rechter daartoe opdracht heeft gegeven. Zij begeleidt en houdt toezicht op de uitvoering van werkstraffen.

Reclassering kan aan bod komen voor het vonnis. Daar doet zij een risico inventarisatie. Op basis van deze RIsc (screenen criminogene factoren) maakt ze een plan van aanpak voor de rechter en wordt gekeken naar de beste manier om te re-integreren.

Reclassering komt aan bod na detentie als in het vonnis is opgenomen dat iemand verplicht reclasseringscontact krijgt. Als dat opgelegde toezicht bijvoorbeeld twee jaar duurt zullen doelen tot re-integratie gesteld worden en daar wordt dan aan gewerkt.

1. Reclassering Verslavingszorg (Tactus)
2. Het Leger des Heils werkt voor en met dak en/of thuisloze mensen
3. Reclassering Nederland is meer een algemene reclassering

Daders reclasseren is risico's schatten, oplossingen aanreiken, ingrijpen; met adequate begeleiding en effectieve trainingen.

Gerichte controle, modern toezicht en noodzakelijke werkstraffen horen daar bij.

Als enige in de strafrechtketen heeft zij van begin tot eind zicht op en contact met daders en verdachten. Hun belangen doen ertoe. Er zijn trainingen voor mensen die niet in een PI zitten. Deze trainingen zijn opgenomen in het vonnis, zoals agressietraining. Doordat gedetineerden meedoen aan deze trainingen bestaat de mogelijkheid om te verhuizen naar een half open of een open kamp dat gericht is op resocialisatie en re-integratie in de maatschappij.

Na het justitiële kader valt de begeleiding van de reclassering weg. Samenwerking met alle partners, waaronder het OM, de rechtbanken, het gevangeniswezen, gemeenten, evt. forensische politie, woningbouwverenigingen, maatschappelijk werk,

bedrijfsleven, verslavingszorg, psychiatrie en o.a. Exodus als vrijwilligersorganisatie, is noodzakelijk. Samen kunnen zij zorgen voor een overzichtelijke informatiestroom over de gedetineerde. Op die manier kan een goede overdracht plaatsvinden naar de gemeenten met de daarbij behorende ketenpartners. Delictplegers zijn en blijven verantwoordelijk voor hun eigen gedrag.

4.5 Werkwijze van Exodus

4.5.1 Doelgroep.

In de Exodushuizen en het vrijwilligerswerk begeleidt Exodus (ex-) gedetineerden in de laatste fase van hun straf.

Zij moeten aan de volgende voorwaarden voldoen:

- minimaal 18 jaar zijn
- in bezit zijn van de Nederlandse nationaliteit of een geldige verblijfsvergunning
- de Nederlandse taal redelijk beheersen
- niet (meer) afhankelijk zijn van alcohol of drugs
- geen overheersende psychische problematiek hebben
- in maximaal 12 maanden begeleid kunnen worden naar zelfstandig wonen
- enige mate van zelfreflectie hebben
- gemotiveerd zijn om begeleiding te ontvangen
- gemotiveerd zijn om te werken aan een toekomst zonder criminaliteit en duidelijke leerdoelen kunnen formuleren
- maandelijks een eigen bijdrage betalen.

4.5.2 Begeleidingsprogramma

Het programma in de Exodushuizen is gebaseerd op vier sleutels:⁴⁰

- Wonen
- Werken
- Relaties
- Zingeving

Als deze sleutels succesvol zijn ingevuld, is er een betere toegang tot een zinvolle, niet-criminele toekomst in de samenleving.

Het succes voor de bewoner hangt vooral af van zijn of haar inzet, motivatie en het inzicht in de eigen situatie.

De bewoner krijgt daarbij begeleiding op maat.

Wonen

De eerste drie tot twaalf maanden wonen de deelnemers in een Exodushuis. Ze krijgen daar een eigen kamer die ze zelf op orde

⁴⁰Well. C. van, 2005 *De vier sleutels, Terug in de samenleving*, Utrecht: De Tijdstroom. pag. 19-20.

moeten houden. Verder is in elk huis een gezamenlijke woonruimte, een keuken, douches en toiletten. Ook daar dragen de bewoners samen de verantwoordelijkheid voor. Zo worden de bewoners voorbereid op het zelfstandig voeren van een eigen huishouding. Tijdens het verblijf helpen de begeleiders de deelnemers bij het vinden van huisvesting en als er schulden zijn, bij schuldhulpverlening.

In een Exodushuis gelden de volgende huisregels:

- Verplichte deelname aan alle activiteiten
- Verblijf op de eigen kamer tussen 23.00 uur en 06.00 uur
- Verlof en bezoek in overleg met de begeleiding
- Geen alcohol- en drugsgebruik gedurende het programma
- Verplichte deelname aan urinecontroles en blaastesten
- Begeleiding beheert de persoonlijke financiën
- Sanctie- en beloningssysteem (rode- en groene kaarten)

Werken

Gedurende het verblijf in een Exodushuis is een dagbesteding van minimaal 26 uur per week verplicht. Het kan daarbij gaan om vrijwilligerswerk, betaald werk of om een opleiding. De bewoners worden begeleid bij het zoeken naar werk en/of bij het vinden van een passende opleiding.

Relaties

De bewoners werken samen met de begeleiders aan het opbouwen of herstellen van relaties en aan het structureel onderhouden daarvan. Het kan daarbij gaan om familie, gezin, partner of vrienden.

Hierbij kun je ook denken aan het kiezen van een nieuwe vriendenkring, bijvoorbeeld door aansluiting bij een sportvereniging of kerkgemeenschap.

Zingeving

Vragen die de deelnemer zichzelf zal voorleggen zijn onder andere: Waarom overkomt mij dit? Hoe ga ik om met gevoelens van schuld? Wat heeft mijn leven voor zin? Wat wil ik eigenlijk met mijn leven? Waar geloof ik in?

Zowel in individuele begeleidingsgesprekken als in groepsgesprekken is er aandacht voor deze vragen en worden deelnemers gestimuleerd hierop persoonlijke antwoorden te vinden.

4.5.3 Begeleiding op maat

De bewoners worden door het hele medewerkerteam van een Exodushuis begeleid, maar hebben binnen dat team ook een eigen mentor. Deelnemers krijgen tijdens hun verblijf praktische training, waaronder terugval- preventiegroepen en sociale vaardigheidstrainingen.

Maatwerk door medewerkers door een voorbeeld te zijn, door actief te luisteren, structureren, controleren, feedback geven, adviseren, instrueren, confronteren, spiegelen van gedrag, rollenspelen, vaardigheden voordoen en nadoen en samen activiteiten ontplooiën. Daarnaast zijn in de meeste Exodushuizen ook vrijwilligers beschikbaar voor ondersteunende activiteiten.

Een deel van de verplichte activiteiten in ieder Exodushuis is in groepsverband, waaronder twee gezamenlijke avondmaaltijden per week, de thema- en sportavonden.

Doel: Begeleiding op maat wil bewoners meer vertrouwen geven zodat ze weerbaarder worden om zich ook op de lange termijn staande te houden in de maatschappij.

4.5.4 Taak van vrijwilligers en het nazorgnetwerk

Vrijwilliger buiten de gevangenis

Vrijwilligers die buiten de gevangenis werkzaam zijn, geven ondersteuning aan ex-gedetineerden, als maatje.

Ex-gedetineerden die het programma in een Exodushuis hebben doorlopen, hebben vaak behoefte aan nazorg.

Er zijn ex-gedetineerden die niet naar een Exodushuis gaan, maar wel begeleiding willen. Soms hebben familieleden ondersteuning nodig. Vrijwilligers die buiten de gevangenis actief zijn, maken deel uit van een regionaal nazorgnetwerk.

Is er geen begeleidingstraject maar wel ondersteuning gewenst? Dan bestaat de mogelijkheid om een beroep te doen op een vrijwilliger van het Exodus nazorgnetwerk.

Een nazorgnetwerk bestaat uit gemiddeld tien vrijwilligers en wordt gecoördineerd door een nazorgcoördinator. Het Nazorgnetwerk Drechtsteden heeft twee coördinatoren en bestaat uit negentien leden.

Vrijwilliger in een Exodushuis

Vrijwilligers in Exodushuizen ondersteunen bewoners en medewerkers op verschillende gebieden: administratief, cultureel, sportief of recreatief.

Vrijwilliger in het Ouders, Kinderen en Detentie-project

Vrijwilligers in het OKD-project zijn de kinderen van de gedetineerde ouders tot steun.

Deze kinderen zijn de verborgen slachtoffers van detentie.

Dit project bestaat in verschillende gevangenissen en is erop gericht om de band tussen kind en ouder te verstevigen.

Vrijwilligers rijden de kinderen eenmaal per maand naar de gevangenis voor een kindvriendelijk bezoek met frisdrank en spelletjes.

Het geheel wordt gecoördineerd door de coördinator van de OKD bezoekgroep.

Protocollen om het OKD in een P.I. te integreren worden gemaakt, maar zijn afhankelijk van de samenwerking/input van de P.I.

Er wordt actie ondernomen om het OKD-project in de P.I. 'De Dordtse Poorten' van de grond te krijgen.

Samenwerking van Exodus met veiligheidsinstanties

Het aantal opdrachtgevers en verwijzers dat betrokken is bij het veiligheidsbeleid is toegenomen: ministeries, DJI, reclasseringsorganisaties, OM, advocatuur, woningcorporaties, veiligheidshuizen en de gemeenten. Het samenwerken wordt complexer maar ook *kansrijker* vanwege de meer gespecialiseerde partners en het minder afhankelijk zijn van één partij.

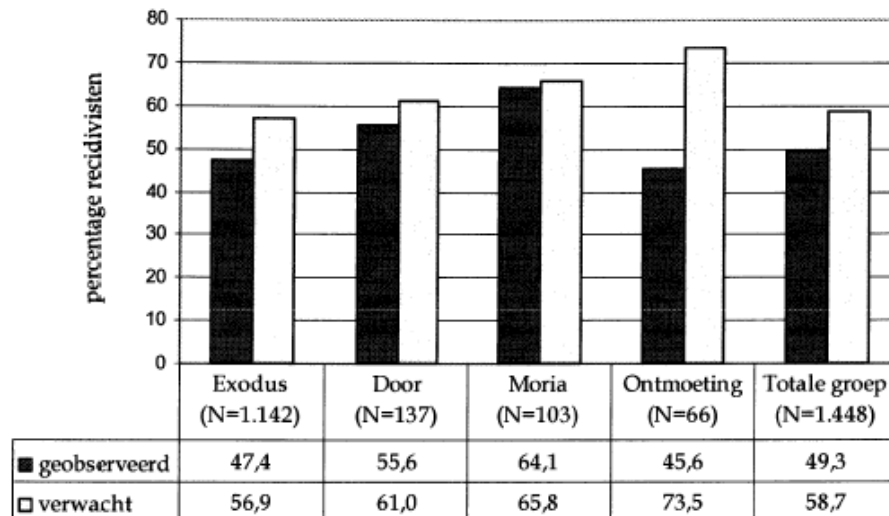
4.6 Waarin schuilt de kracht van het Exodus programma?

De kracht van het programma blijkt uit het onderzoek dat 10 mei 2010 gepresenteerd is door Prof. Dr. Mr. Martin Moerings, hoogleraar Penologie aan de Universiteit Leiden. Volgens hem sluit het programma goed aan bij de wetenschappelijke inzichten over het voorkomen van terugval in crimineel gedrag. Het blijkt dat brede ondersteuning een goed fundament geeft waarop ex-gedetineerden verder aan hun leven kunnen bouwen. Juist de praktische terreinen zoals huisvesting en werk spelen een belangrijke rol evenals de sleutels zingeving en relaties bijdragen aan resocialisatie van ex-gedetineerden. De begeleiding door Exodus en haar zusterorganisaties Stichting DOOR (Zeeland), Moria (Nijmegen) en Ontmoeting (woon-werkcentrum Epe) lijkt dus een gunstig effect te hebben op het verminderen van recidive.

Prof. Moerings zegt verder dat de conclusie getrokken mag worden dat de betekenis van Exodus verder gaat dan het voorkomen van terugval.

Oud-bewoners geven aan dat zij geleerd hebben om steviger in het leven te staan. Het besef is ontstaan wat zij zouden weggooien als zij opnieuw de fout in zouden gaan.⁴¹ De recidive daalt zelfs met 27,5% naarmate de deelname aan het nazorgprogramma langer duurt.

⁴¹ *Exodusinfo*, Jaargang 6 nr. 1. pag. 1.

4.6.1 Minder recidive na begeleiding van Exodus

De heer R. Timmer, directeur van Exodus Nederland, concludeert na de presentatie van bovengenoemd onderzoek dat nazorg de beste voorzorg is als het gaat om vermindering van criminaliteit.

'De kabinetsdoelen voor minder recidive zijn dus haalbaar met goede begeleiding'. 'Het onderzoek toont opnieuw aan dat goede nazorg meer oplevert dan langer en kaler straffen alleen'.

Timmer benadrukt vijf punten als reactie op het onderzoek:

- Het beleid van het huidige kabinet op het gebied van veiligheid moet krachtig worden voortgezet.
- Het budget dat het kabinet ter beschikking stelt moet met 5 miljoen omhoog, naar 15 miljoen. Met dit budget kunnen de nazorgorganisaties hun groeiplannen realiseren.
Juist tijdens de economische crisis, omdat crisis een risicoverhogende factor is voor meer criminaliteit.
- De rijksoverheid moet de coördinerende rol behouden. Overdracht van taken aan de gemeenten mag niet leiden tot afschuiven op gemeenten.
- In rechtspraak en wetgeving moet het principe van 'dwang en drang' leidend zijn. Dwang omdat de straf maatschappelijk nodig is en drang omdat de gewenste gedragsverandering alleen mogelijk is als de ex-gedetineerde zelf gemotiveerd is het anders te doen.
- De begeleiding van ex-gedetineerden moet persoonsgericht zijn.

De inspectie voor de Sanctietoepassing⁴² (ISt), als onderdeel van het Ministerie van Justitie, heeft in januari 2008 een doorlichting

⁴²Eerbeek, J, *Een misdadiger is meer dan zijn delict*, Ark Media. Amsterdam, 2009 pag. 232-233.

uitgevoerd bij Stichting Exodus Rotterdam.⁴³ De Inspectie oefent toezicht uit op justitiële inrichtingen met re-integratietrajecten voor gedetineerden met een justitiële titel. De Inspectie spreekt zich in het inspectierapport 'Doorlichting' positief uit over de werkwijze van de Exodus Rotterdam.

Het re-integratieprogramma, het beleid met betrekking tot de in- en externe veiligheid en de wijze waarop de rechtspositie van de bewoners is gerealiseerd.

Conclusie: Objectief onderzoek van het Ministerie van Justitie uit Den Haag toont de effectiviteit van Exodus aan.

De betekenis van Stichting Exodus Nederland:

- Stichting Exodus bevordert de veiligheid.
- De onderlinge betrokkenheid in de maatschappij neemt toe.
- Zorg voor (ex-)gedetineerden begint al in de gevangenis.
- Een groot maatschappelijk rendement in beperking van immateriële- en materiële schade.

4.7 Regionale aanpak van Exodus

Er blijkt een grote nood te zijn als gedetineerden de P.I.'s verlaten met 10 euro en een vuilniszak met kleding. Exodus speelt op de situatie in en voorziet in opvang. In 2008 verbleven 357 bewoners bij Exodus met een capaciteit van 169 kamers.

De gemiddelde leeftijd is 36 jaar, 85% is man en 56% is van autochtone afkomst. Het bezettingspercentage van Exodus over 2009 is 90,8% met gemiddeld 179 bedden in tien Exodushuizen.⁴⁴

In totaal biedt Exodus jaarlijks plaats aan ruim 350 bewoners en ondersteunen de 1.600 vrijwilligers gezamenlijk meer dan 4.000 gedetineerden, ex-gedetineerden en hun familieleden per jaar binnen en buiten de gevangenis.

4.7.1 Wanneer kan een Exodushuis komen in een regio?

Een Exodushuis kan in een regio komen als er een P.I. in de buurt is. Het dichtstbijzijnde Exodushuis is in Rotterdam en daarom is er plaats in Drechtsteden voor een Exodushuis.

De P.I. 'De Dordtse Poorten' in Dordrecht bestaat 15 jaar en heeft een eigen vestigingsdirecteur en 2 unit directeurs.

Op afdeling G. wordt bijzondere zorg verleend aan 24 personen. Vrijwilligers gaan onder de hoede van Exodus op bezoek⁴⁵. Zij halen de muren tussen binnen en buiten omlaag.

De P.I. van Dordrecht ligt op 20 minuten rijden van Giessenburg.

⁴³Eerbeek, J, *Een misdadiger is meer dan zijn delict*, Ark Media. Amsterdam, 2009 pag. 232-233.

⁴⁴Exodus Nederland, *Jaarverslag 2009*, pag. 42.

⁴⁵Bij het verlaten van de gevangenis blijkt 16 % geen identiteitsbewijs te bezitten, heeft 22 % geen huisvesting, heeft 66 % geen inkomsten uit arbeid, had 29 % tijdens detentie zorgcontact en heeft 56 % schulden. Informatie van Exodus aan voormalige wethouder van Giessenlanden de heer H. Freye.

4.7.2 Exodus Drechtsteden.

Exodus Drechtsteden⁴⁶ is bezig met de oprichting van een Exodushuis. Er is een bestuur en zij heeft een jaarrekening opgesteld.

Het initiatief is gericht op de realisatie van een Exodushuis met 15 bedden. Zij gaat ruimte bieden aan ex-gedetineerden tot een jaar na detentie. In juridische zin kan begeleiding ook tijdens detentie onder een 'justitiële titel' plaatsvinden. Het gaat hierbij om het verbeteren van de effectiviteit en de kwaliteit van de sanctietoepassing. Vanwege de re-integratiedoelstelling dient het huis in de omgeving van het openbaar vervoer (spoorverbinding) te zijn gelegen. De locatie is nog niet bekend en de keuze voor een plaats verloopt moeizaam.⁴⁷

Een kritische succesfactor is de bereidheid van de omgeving om een huis toe te staan.

5 Wat verstaan we onder betrokkenheid?

Onder betrokkenheid verstaan we dat we belanghebbend worden. Dat we meedenken, meeleven en meedoen, bemoeienis hebben, verbonden worden en een rol spelen in de opvang van ex-gedetineerden op welke manier dan ook.

Er is een gebrek aan motivatie bij gemeenteleden omdat er een blinde vlek is. De gemeente heeft geen beeld van gedetineerden. Onderstaande berichten bevestigen dit.

In *De Waarheidsvriend*, de wekelijkse uitgave van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk heeft in haar 98-jarig bestaan, slechts eenmaal een artikel 'Gevangen 1 en 2' in haar blad gepubliceerd!

Een deel 'Henk belandt in de cel', is geschreven door de freelance journalist J. van Reenen uit Veenendaal en een vervolg 'Voorwerp van evangelisatie' door Ds. M. v. Leeuwen, hervormd predikant uit Everdingen⁴⁸. Henk zegt: 'Zodra de deur open is, ben je de bink, maar als de deur van de cel dicht is, ben je een schreeuwend kind'. Henk stikt bijna in de narigheid.

Ds. Van Leeuwen merkt op dat het vreemd zou zijn als christenen geen gevangenen zouden bezoeken. Hij komt tot de ontdekking dat er geen beperking geldt over de vraag welk mens je wel of niet bezoekt. Paulus schrijft aan de Galaten in hoofdstuk 6:1-2: *Broeders, ook als iemand onverhoeds tot enige misstap komt, moet u die geestelijk bent, zo iemand weer terechtbrengen in een geest*

⁴⁶Zie bijlage 5.

⁴⁷Informatie van voorzitter van het bestuur de heer K.Beuckens in februari 2011.

⁴⁸*De Waarheidsvriend*, 98^e jaargang, Apeldoorn, 18 juni 2009 pag. 8 en 25 juni 2009 pag.6

van zachtmoedigheid; houd intussen uzelf in het oog, opdat ook u niet in verzoeking komt.

Het verbaast mij zeer dat in de 98 jaar van haar bestaan De Waarheidsvriend maar eenmaal een artikel over gevangenezorg heeft gepubliceerd. Over ex-gevangenen zijn geen artikelen geschreven.

In *Woord & Dienst Extra, Opiniërend magazine PKN, toerustingskatern, 2009 nr. 10* zegt Eerbeek in gesprek met de heer K. Posthumus, dat hij dieper en scherper is gaan zien wat het hart van het evangelie is:

'Het is wezenlijk om met gevangenen een gemeenschap te blijven vormen. De muren die in de samenleving bestaan, bestaan voor de kerk niet. De kerk is geroepen om over de muren heen de verbondenheid met de gevangenen te blijven onderhouden.

Toen ik pas bij Justitie was, heb ik geleerd dat de grens tussen mij en de man die zijn vrouw vermoord heeft, flinterdun is. Een dramatische toestand. Ik bemerkte dat ik meer met mezelf bezig was dan met hem.

Toen dacht ik: wat hij kan, kan ik ook. Ieder mens heeft de mogelijkheid om iets slechts te doen', 'Wat is dan nog de grond onder je voeten? Dat we van genade mogen leven om dat het leven je geschonken wordt. Die menselijke waardigheid hoeft je niet te bevechten, die is je geschonken en die gaat nooit bij je weg. Omdat je beeld van God bent'. aldus Eerbeek⁴⁹

In *Diakonia*, schrijft Jan Willem Menkveld⁵⁰, project manager Kerk in Actie over geloof, motivatie, durf en tijd van diakenen. Hij doet handreikingen en benadrukt dat de diaconie het initiatief moet nemen om verbindinglijnen tussen het justitiepastoraat en de wereld 'buiten' op te pakken. Hij noemt hierbij Stichting Exodus.

5.1 Hoe de betrokkenheid van gemeenteleden te bevorderen?

De volgende activiteiten kunnen worden ontplooid om betrokkenheid van gemeenteleden te bevorderen:

- Informatieavonden beleggen om interesse op te wekken zodat gemeenteleden betrokken kunnen worden.
- Door mee bidden, mee gedenken, meedenken, meeleven, meewerken en de motivatie vinden om er vooral samen voor te gaan.
- Betrokkenheid ontstaat door samen een verandering van visie teweeg te brengen vanwege de waardigheid van ieder mens en dit

⁴⁹In *Woord & Dienst Extra*, Opiniërend magazine PKN. Jaargang 58 –Nr. 10 –mei 2009, toerustingskatern, jaargang 2 – nr. 2, pag. 2–3.

⁵⁰Diakonia, vakblad voor diakenen, *Zorg voor (ex-)gevangenen*, december 2010, pag.17–19.

in praktijk te brengen. Het vraagt een worden als een vader voor verloren zonen.

- Het doordringen worden van de nood van 'deze mannen' op 20 minuten afstand van Giessenburg.

In de ontmoeting met hen wordt ons een spiegel voorgehouden.

Hoe 'genadig' zijn wij naar onze medemens toe en leven wij persoonlijk volledig uit en door Gods genade in Christus Jezus.

5.2 Welke factoren spelen daarin een rol?

5.2.1 Waardigheid

Ieder mens heeft waardigheid.⁵¹ In de joods-christelijke traditie is deze waardigheid verankerd in de relatie van God met de mens.

Door de Bijbel heen is dit te zien. 'God schiep de mens als zijn evenbeeld' verwoordt Genesis 1: 27 en de mens is kind van God zegt Mattheüs 5: 44-46. Het gaat dus om een voorgegeven waardigheid, die niet afhankelijk is van de individuele mens, niet van iemands prestaties of kwaliteit van leven. Ze is niet te koop door deugdzaam gedrag of door morele verbetering en ze kan niet verloren gaan door misdadig gedrag. Door alles heen blijft de gedetineerde een beeldrager van God. Als zodanig is de gedetineerde een kind van God. Dat betekent dat hij als persoon in een nooit te verbreken relatie staat tot God, die hem waardigheid schenkt en in relatie stelt tot anderen, die kinderen van dezelfde Vader zijn. Kind van een vader blijft men een leven lang. Het is een relatie die niet kan worden opgeheven maar die intrinsiek van aard is.

Het feit dat de menselijke waardigheid niet verloren kan gaan betekent niet, dat die niet geschonden kan worden. Met mensen die een gevangenisstraf ondergaan is veel gebeurd. Zij hebben de waardigheid van een ander mens geschonden en daarmee hun eigen waardigheid in twijfel getrokken. Hun waardigheid kan ook door anderen geschonden zijn. Zij zijn vaak opgegroeid in omstandigheden van chaos, verwaarlozing, misbruik en liefdeloosheid. Zij dragen de littekens van een gebroken schepping die niet beantwoordt aan Gods bedoelingen.

Zij zijn soms van slachtoffer tot dader geworden.

Al in Genesis 4 vindt een moord plaats uit woede die voortkomt uit jaloezie. Kaïn wordt na het doden van zijn broer Abel door God vervloekt. Hij zal zwerver worden en wat hij onderneemt zal vruchteloos blijken. Als Kaïn uitroept dat die straf te zwaar is en hij dan voortaan vogelvrij zal zijn, zegt God hem met een merkteken zijn bescherming toe. Kaïn is niet gebrandmerkt maar wel onaantastbaar gemaakt. Zijn zwerven blijft niet zonder uitzicht op herstel. Zijn waardigheid is hem niet afgenomen.

Door deze uitzonderlijke menselijke waardigheid, die van God uitgaat, kunnen we de betrokkenheid vergroten.

⁵¹Iersel, A.H.M. van en Eerbeek, J.D.W. (redactie).2009 *Handboek Justitiepastoraat*. Budel: Damon. pag. 173-174.

5.2.2 De factor van onwetendheid

Mensen weten niet wat zich achter gevangensmuren afspeelt.

We hebben geen beeld van gedetineerden. Er is meer over te zeggen dan wat in de kranten staat.

In de 32 jaar die Ds. Eerbeek verbonden is met het Justitiepastoraat heeft hij ervaren dat mensen niet samenvallen met wat zij hebben gedaan.⁵² Bewogen zijn met mensen die kwetsbaar en kansarm zijn.

'Zij doen mee in kerkdiensten en aan diaconale projecten waar hun mooie en gevoelige kanten te zien zijn.

Wie in de cel belandt, afgezonderd van de buitenwereld, wordt teruggeworpen op zichzelf. Dan ga je zien wat werkelijk van waarde is.

Je wordt gevoelig voor de diepste dingen van het leven. Gedetineerden zijn en blijven mensen ook al hebben zij een delict gepleegd'.

5.3 Noodzaak van kerkelijke betrokkenheid

Hebben ex-gedetineerden de betrokkenheid van een plaatselijke kerkelijke gemeente nodig en zo ja, waarom dan?

Ja, de gemeente is geroepen tot de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid om bijstand, verzorging en bescherming te verlenen aan wie dat nodig hebben.

Het behoort tot een kerntaak van de gemeente om het isolement van de ex-gedetineerde te doorbreken. Tegelijkertijd is dit dienst aan Christus. In (ex-)gedetineerden is Christus namelijk present en in hen wordt Hij gediend. Vanuit het christelijk geloof staat communicatie met gedetineerden als een ontmoeting in wederkerigheid in het teken van de liefde van Christus.

5.4 De mens leren kennen door te luisteren

Om de criminaliteitsspiraal te doorbreken zul je er achter moeten komen *wat er ten diepste in het hart* van gedetineerden leeft. Wat houdt hen bezig, hoe zijn ze zo geworden en hoe ziet hun toekomst eruit?

Justitiepastoraat gaat naast misdadigers staan, *zien* hen als broeders en zusters. In navolging van Jezus die tegen de misdadiger die naast Hem aan het kruis hing zei: 'Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn'.

⁵²Eerbeek, J. 2009 *Een misdadiger is meer dan zijn delict*. Amsterdam: Ark Media. pag.10-11.

5.4.1 Heel de mens

Herstelgericht pastoraat is pastorale zorg. Pastorale zorg is geworteld in de liefde. Het is leren met de ogen van Jezus⁵³ naar mensen te kijken. Pastorale nabijheid is van betekenis voor mensen die onherstelbaar beschadigd lijken. In het pastorale gesprek ben je bij de ander en ontmoet je de ander.

Zielzorg is gericht op 'heel de mens'.

Hiermee wordt de mens bedoeld met zijn goede kanten maar ook met zijn falen. Kortom verleden, heden en toekomst. Met de vraag 'Wie ben je', staat ook zijn geloofsidentiteit centraal.

Inzicht in het eigen levensverhaal kan bijdragen om te veranderen en te ontwikkelen.

Bewustwording van de factoren die bepalend zijn geweest in het verleden moeten aan bod komen. Als je je bewust bent van deze factoren kun je ontdekken wie je bent en pas als je weet wie je bent, kun je ervoor kiezen om te veranderen.

Herstelgericht pastoraat is justitiepastoraat, en dat is werk maken van delictverwerking. Dit betekent dat de dader zijn verantwoordelijkheid neemt voor zijn daad.

In kerkdiensten, in gespreksgroepen en persoonlijke contacten bereikt het justitiepastoraat vele duizenden gevangenen.

De christelijke gemeente moet er zijn op de scharnierpunten van het leven, zoals huwelijk, doop en begrafenis, ook voor mensen die normaal geen eredienst bezoeken. *'Aanwezig zijn op de belangrijkste momenten in het leven, leer je in de gevangenis'*, zegt Ds. Eerbeek in een reactie op zijn boek 'Een misdadiger is meer dan zijn delict'.

Veel ex-gedetineerden geven aan dat het geloof, zoals zij dat in de gevangenis beleefden, nog steeds een rol speelt in hun leven.

Er moet dus meer aandacht komen voor de persoon van de misdadiger. Zijn daad moeten we veroordelen maar de mens moeten we blijven zien. Het is belangrijk omdat God aan ieder mens waardigheid heeft gegeven omdat wij geschapen zijn naar Zijn beeld en gelijkenis.

Bij betrokkenheid op ex-gedetineerden is het wenselijk dat we al in de gevangenis contacten leggen. We mogen gedetineerden perspectief bieden. Dat perspectief is Christus. De apostel Paulus schrijft aan de Galaten in hoofdstuk 5:1 "Christus heeft ons bevrijd opdat wij in vrijheid zouden leven; houd dus stand en laat u niet opnieuw een slavenjuk opleggen".

Bij terugkeer in de maatschappij richten projecten van Exodus zich op wonen, werk, relaties en zingeving. Dat is beslist niet soft. Gedetineerden doorlopen een strak geregisseerd programma, dat volledige inzet vraagt.

⁵³Borst, H. 2004 *Houd mij vast*, Driebergen: Navigatorboeken. pag. 53.

6 Kerkelijke betrokkenheid bij ex-gedetineerden

6.1 Aanknopingspunten in de plaatselijke gemeente

De gemeente heeft de roeping zich onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig uit te strekken naar hen die niet direct tot de gemeente behoren. Ik verwijs terug naar 2.2.1 en 2.2.3.

De gebedsgroep bidt ook voor gedetineerden.

Een P.I. op 20 minuten afstand van Giessenburg kunnen we niet negeren en kan ons toch niet onberoerd laten.

6.2 Meer kansen door interkerkelijke betrokkenheid

Het werk vraagt om een brede bodem, samen optrekken, samen gaan voor Zijn Zaak. Zijn Zaak is onze taak.

Samen vorm je pas een mooi boeket is mijn ervaring van meer dan 45 jaar werken in de gemeente.

Want 'Kerkzijn' is gemeenschap stichten en diaconaal leren doe je samen.

Met liefde en bewogenheid wordt de herbergzaamheid groter.

De kerk is aanwezig, dienstbaar aan mensen in een crisissituatie, zonder bekeringsdrang en zonder direct een antwoord klaar te hebben. De boodschap van heil moet gestalte krijgen. Het heeft te maken met heel worden, met herstel van verbroken verbanden.

Het vraagt barmhartigheid en een van liefde vervuld luisterend oor in gesprek met mensen die veroordeeld zijn.

Interkerkelijk wordt het draagvlak en de compassie groter en kunnen wij ons breder inzetten.

6.3 Aanknopingspunten in het beleidsplan

In het beleidsplan is ruimte voor het uitbouwen van missionaire contacten en activiteiten.

Het worden van een gemeente die zich meer bewust is van zijn missionaire verplichtingen vindt zijn neerslag in de visie van de kerkenraad.

In samenwerking met de twee andere plaatselijke kerken gaan de kerkenraden in de toekomst werken aan een vormingsaanbod dat aantrekkelijk is voor mensen buiten de kerk.

Ik ervaar heel veel medewerking.

7 Vergroten van betrokkenheid

7.1 Het antwoord op de deelvragen

De deelvragen hebben we besproken. Kort vat ik de antwoorden op de deelvragen samen om dan te komen tot de beantwoording van de hoofdvraag / probleemstelling.

- 1 Een christelijke gemeente heeft als één van zijn kerntaken het omzien naar mensen, die de hulp nodig hebben van een gemeente.
- 2 Deze dienst strekt zich onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig uit naar hen die niet direct tot de gemeente behoren. Gevangenzorg kan direct verbonden worden met Mattheus 25:36. Jezus is er al.
- 3 Het dienstencentrum van de PKN wil ondersteuning op maat geven via de heer J.W. Menkveld, gemeenteadviseur op aanvraag van de diakenen van de gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland.
- 4 Betrokkenheid op (ex-)gevangenen begint al in de gevangenis.
- 5 Het justitiepastoraat heeft zich ontwikkeld vanaf de 16^e eeuw.
- 6 Het eerste Exodushuis werd door prof. dr. I.A. Diepenhorst in 1986 geopend. Een bekende Nederlander, zeer geleerd en oud-minister van Onderwijs en Wetenschappen.
Hij was voorzitter van de Interkerkelijke Commissie voor de Geestelijke Verzorging in de Inrichtingen van Justitie (ICJ).
 - a Exodus biedt een brede begeleiding van inzorg en nazorg.
 - b Exodus heeft alle expertise in huis om vrijwilligers toe te rusten en blijvend te trainen.
- 7 Vrijwilligers uit de breedte van de kerk helpen door hun passie en vasthoudendheid de betrokkenheid op de wereld te vergroten.
- 8 Zij halen de muren van binnen naar buiten en van buiten naar binnen naar beneden.
- 9 Vrijwilligers hebben een netwerk nodig om elkaar te steunen bij dit moeilijke werk.
- 10 Het vergroten van de betrokkenheid van de christelijke gemeente bij deze kerntaak is van groot belang en niet eenvoudig.
- 11 Betrokkenheid van christenen/gemeenteleden helpt mee om de recidive terug te dringen.
- 12 Op die manier is de betrokkenheid van gemeenteleden bij het Exoduswerk helpend bij het bevorderen van het welzijn in de samenleving.
- 13 Door de recidive terug te dringen wordt de maatschappij veiliger. Het aantal slachtoffers vermindert en tegelijkertijd verkleint de immateriële - en materiële schade.

Johannes verwoordt in het evangelie naar Johannes 12:26, dat waar Jezus is (dus ook in de gevangenis), Zijn dienaar zijn zal. In dit

dienen komt de persoonlijke betrokkenheid tot uitdrukking. Het is als een toegewijd discipel overal achter Jezus aangaan.⁵⁴

Mijn inziens is dit een profetie en een belofte om een glimp van Zijn Koninkrijk hier op aarde zichtbaar en tastbaar te maken.

Uiteindelijk gaat het om het verheerlijken van de Naam van God. Zijn Koninkrijk komt.

Het Woord van Jezus dat tot ons komt via Johannes 12:26 en Mattheüs 25:36 blijkt dus heel direct verbonden te zijn met 'christen zijn'.

Dit gezaghebbend Woord vergroot de betrokkenheid op gevangenen en ex-gevangenen.

Gehoorzaamheid aan dit Woord vergroot de betrokkenheid op God, elkaar en de wereld.

7.2 Het antwoord op de hoofdvraag en probleemstelling:

Hoe vergroten we de betrokkenheid van de plaatselijke gemeente voor ex-gevangenen in het licht van het komende Exodushuis in Drechtsteden?

- Door vorming en toerusting van gemeenteleden.
In die vorming en toerusting vindt bewustmaking plaats, wordt de problematiek verkend, interesse gewekt en informatie verzameld. Deze vorming en toerusting dient afgestemd te worden met Exodus.
- Door gerichte voorbede van de gebedsgroep van de gemeente vergroten wij de bewustwording. 'Bidt dat God arbeiders uitstuurt', zegt Jezus in Lucas 10:2. Het aantal werkers steekt schril af bij de omvang van de oogst.
- Door een nazorggroep op te richten zal de gemeente belanghebbend worden.
- Door vrijwilligers te werven in de plaatselijke gemeente en onder leiding van Exodus dit proces te begeleiden.
- De Exodusorganisatie heeft daarvoor de kennis en kunde in huis om gemeenteleden te leren schrijven en te leren telefoneren, verantwoordelijkheid te dragen voor kinderen en hoe een maatjescontact in te vullen en er naar te handelen.

7.3 Aanbevelingen aan de kerkenraad

De volgende aanbevelingen worden gedaan aan de kerkenraad ter bevordering van de betrokkenheid op gevangenzorg.

- Het meehelpen oprichten van de interkerkelijke nazorggroep Drechtsteden onder leiding van 2 coördinatoren in samenwerking met Exodus i.v.m. een Exodushuis in oprichting in Drechtsteden

⁵⁴Bette, J.C., Brink, G. van den, Courtz, H. Veelen G.A. van .1990 (2001) *Studiebijbel Het evangelie naar Johannes* Zaltbommel: Koninklijke Van de Garde. pag. 549.

- Schrijf- en belcontacten ontwikkelen met (ex-)gedetineerden
- Kinderen rijden naar hun gevangen vader en/of moeder
- Maatjescontacten bevorderen bij ontslag uit de P.I.'s onder leiding van Exodus
- Regelmatige voorbede tijdens de erediensten voor gedetineerden maar ook voor slachtoffers van misdaden
- Door middel van een aantal erediensten, geleid door prof. dr. J.C. Borst, justitiepredikant om gemeentebreed de aandacht te vestigen op het hart van het betrokken zijn op gedetineerden
- Drs. J.D.W. Eerbeek, Hoofdpredikant Dienst Justitiële Inrichtingen van het Ministerie van Justitie uitnodigen om een gemeenteavond te verzorgen.
Ds. Eerbeek is tevens voorzitter van Stichting Exodus
- Via de commissie vorming en toerusting:
Voorlichting over gevangenenzorg door Martin⁵⁵ en Anita de Bruijn in te schakelen. Zij hebben drie jaar in de strengbewaakte gevangenis in Johannesburg in Afrika gewerkt. Martin geeft informatie met een Power Point over het leven in de gevangenis in Afrika en in Nederland.
- Gemeenteadviseur Menkveld van Kerk in Actie van de PKN uitnodigen om advies en gerichte ondersteuning te geven

Tot slot een gedicht dat mijns inziens het binnen en het buiten overbrugt.

'Gert Jan en ik'.

**Hij zat zijn halve
leven in de cel.**

**Gert Jan, met wie ik
op het schoolplein speelde.**

**Hij was in onze stad
niet meer in tel:**

**Recidivist die
telkens stal of heelde.**

**Ik zocht hem op.
Het klikte wonderwel.**

**Twee vrienden, die
van één erbarmen leefden.**

Dichter Geert Boogaard

⁵⁵Martin de Bruijn is inmiddels adviseur van de nazorggroep voor de P.I. De Dordtse Poorten met goedkeuring van de directeur. in samenwerking met Stichting Exodus.

8 Geleverd eindproduct

Naast het schrijven van dit adviesrapport voor de kerkenraad van de gemeente Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland ben ik ook actief bezig geweest met het starten en het inrichten van de interkerkelijke nazorggroep Drechtsteden. Onder leiding van de Exodusorganisatie probeert een groep van negentien personen uit de drie kerkelijke gemeenten van Giessenburg en de kerkelijke gemeente van Schelluinen, de betrokkenheid van de plaatselijke gemeente(n) voor het komende Exodushuis in Drechtsteden te vergroten.

De werkzaamheden van de nazorggroep onder leiding van de Exodusorganisatie zijn:

- Het aangaan van een maatjescontact met een (ex-)gedetineerde voor de duur van ongeveer een half jaar
- Het rijden van kinderen naar hun gevangen vader of moeder
- Belcontacten
- Schrijfcontacten
- Het bezoeken van een gedetineerde in de P.I.
- Twee coördinatoren, die de koppelingen verrichten
- Twee leden zijn gevraagd om te participeren in de opleiding 'Train de Trainer' voor het OKD. Tevens zijn zij gevraagd om deze training in de toekomst te gaan geven.
- Het bezoeken van de erediensten in de P.I. met de contactpersonen van de kerkenraden.

Het bovenstaande handelen haalt concreet de muren tussen binnen en buiten omlaag.

Literatuur

Beleidsplan 2008–2011 Hervormde Gemeente Giessen–Nieuwkerk en Neder-Slingeland

Bette, J.C., Brink, G, van den, Courtz, H. 1986 (2003) *Studiebijbel Het evangelie naar Mattheüs*, Zaltbommel: Koninklijke Van de Garde.

Bette, J.C., Brink, G, van den, Courtz, H. Veelen G.A. van .1990 (2001) *Studiebijbel Het evangelie naar Johannes* Zaltbommel: Koninklijke Van de Garde.

Borst, H. 2004 *Houd mij vast*, Driebergen: Navigatorboeken.

Brink, G, van den, Courtz, H, Dekker J. 1992 (2000) *Studiebijbel Woordstudies en Concordantie 1010-1995*, pag. 55/1109. Zaltbommel: Koninklijke Van de Garde.

Diakonia, vakblad voor diakenen, *Zorg voor (ex-) gevangenen*, december 2010, pag. 17–19.

Eerbeek, J. 2009 *Een misdadiger is meer dan zijn delict*. Amsterdam: Ark Media.

Exodusinfo, Jaargang 6 nr. 1. pag. 1.

Gerelings, G.H.J. 2002. Namens de Werkgroep Justitiepastoraat. Handboek voor het Pastoraat nr. 32 *'Pastoraat binnen en buiten de muren'*. Utrecht: Bureau Pastoraat van de Dienst Kerkopbouw, Theologie en Opleiding van het Landelijk Dienstencentrum van de Samen op Weg–kerken.

Iersel, A.H.M. van en Eerbeek, J.D.W. (redactie).2009 *Handboek Justitiepastoraat*. Budel: Damon.

Junger–Tas J., in: *Justitiemagazine*, oktober 2003.

Moerings, M, Wingerden, S.G.C. van, Vijfhuize, P.J. 2006 *Exodus, op de goede weg?* Den Haag : Boom Juridische Uitgevers.

Morris, H. 1988 (1997) *2 x Genade*, Hoornaar: Gideon.

Nederlands Dagblad, 16-04-10/ *'Nazorg helpt ex-gedetineerde op het rechte pad te blijven'*.

Oskamp, P. 2005 (2004) *Overleven achter steen en staal*, Zoetermeer: Meinema.

Persbericht D.J.I. 08-07-2009 geeft een rol aan de burgerlijke gemeenten.

Persbericht Ministerie van Justitie 24-06-2010. Meer ruimte voor vrijwilligerswerk in justitiële inrichtingen

Terugblik en Toekomst, D.J.I. Jaarverslag 2002. Den Haag 2003.

Van Dale groot woordenboek, 2002 (1984) *Hedendaags Nederlands*. door Prof. Dr. P. van Sterkenburg. Utrecht: Van Dale Lexicografie.

Waarheidsvriend, juni 2009, *Gevangen*, artikel 1 en artikel 2. Apeldoorn.

Well. C. van, 2005 *De vier sleutels. Terug in de samenleving*, Utrecht: De Tijdstroom.

Woord en Dienst Extra, Opiniërend magazine PKN. Jaargang 58 –Nr. 10-mei 2009. P. 2–13.

Digitale bronnen

Nationaal:

- www.delinkwentie-samenleving.nl
- Het Centrum voor Justitiepastoraat van de UvT en de PThU
- Werkgroep Justitiepastoraat van de Protestantse Kerk van Nederland
- Het Leger des Heils biedt ondersteuning
- Jeugdzorg en Reclassering Gevangenzorg Nederland (Nederlandse afdeling van Prison Fellowship)
- www.dji.nl Dienst Justitiële Inrichtingen
- De website van de Commissie van Toezicht
- www.rechtspraak.nl
- Met begrippenlijst, procedures en rechtbanken.
- www.wetten.nl
- Zoek op 'strafrecht' voor wetboek van strafrecht en detentie.
- www.rsj.nl
- Informatie over strafrecht en detentie.
- [http: statline.cbs.nl/stabweb/dome](http://statline.cbs.nl/stabweb/dome)
- Statistische gegevens over rechtspraak en detentie.
- www.justitie.nl/recidive.

Nazorg:

- Vereniging Samenwerkingsverband Exodus Nederland
- www.exodus.nl
- www.pficjr.nl
- www.restorativejustice.org
- www.justequipping.org
- www.iccppc.org
- www.ipcaworldwide.org
- www.gevangenispredikant.nl
- www.protestantjustitiepastoraat.nl
- www.kerkenmetstip.nl
- www.gevangenispastoraatdgc.nl
- www.dienstgeestelijkeverzorging.nl
- Diaconaal Centrum voor het Gevangenispastoraat te Haarlem
- Stichting G.C.W. te Rotterdam
- Stichting D.O.O.R. te Middelburg
- Stichting Ontmoeting op diverse plekken in Zeeland, Gelderland en in Rotterdam
- de Regenboog De interkerkelijke stichting voor verslaafdenzorg
- Portals over gevangeniswezen en TBS
- gevangenzorg.nl
- gevangenis.pagina.nl
- detentie.leukestart.nl

- justitie.startkabel.nl
- tbs.eigenstart.nl
- gevangenis.opzijnbest.nl

Internationaal:

- [The International Prison Chaplain's Association Worldwide \(IPCA\)](http://TheInternationalPrisonChaplain'sAssociationWorldwide(IPCA))
- [The International Prison Chaplains Association: afdeling Europa](http://TheInternationalPrisonChaplainsAssociation:afdelingEuropa)
- www.amnestyinternational.nl
- voor politieke gevangenen wereldwijd.
- [Evangelische Konferenz für Gefängnisseelsorge in Deutschland](http://EvangelischeKonferenzfürGefängnisseelsorgeinDeutschland)
- www.epafras.nl

Gemeentesites:

- www.hetccv.nl
- www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl
- www.rijksoverheid.nl
- www.grip.nl
- www.veiligheidshuizen.nl

Gemeente Giessenlanden info:

- Samenwerkingsmodel nazorg volwassen (ex-)gedetineerde burgers
- WODC monitor nazorg
- Werkboek structuur nazorg ex-gedeteneerde

Overige sites:

- www.umcutrecht.nl
- [Twee culturen in de spreekkamer](http://Tweeculturenindespreekkamer).
- een 'wegwijzer voor de grote religieuze stromingen'.
- www.sevenandfriends.nl
- www.prisonlaw.nl
- <http://www.lectionary.org/sermons.htm>

Exodus Nederland heeft de volgende brochures voor de belanghebbenden ter beschikking.

Brochure voor verwijzers: *Voor wie is Exodus bedoeld*

Brochure voor (ex-)gedetineerden: *Kan ik bij Exodus terecht*

Brochure voor donateurs: *Draagt u bij aan het werk van Exodus*

Brochure voor vrijwilligers: *Ik wil graag een ex-gedetineerde helpen*

Brochure voor ondernemers: *Maatschappelijk betrokken met Exodus*

Flyer met Algemene informatie over Exodus: *Maak kennis met Exodus*

Document voor nazorgcoördinatoren en justitiepastores en – predikanten:

Gedragscode voor Exodusvrijwilligers

Bijlage 1: Persoonlijk Verslag: Gevangenis bezoek

Mijn bezoek aan de gevangenis.

Ik heb er behoefte aan om deze ervaring met diegenen die dit adviesrapport lezen te delen.

Waarom?

Omdat dit een bijzondere ervaring is en omdat ik er pastoraal door bewogen word.

Alle zintuigen staan open.

De bewakers noemen hun cliënten 'de boefjes'.

Ik heb geobserveerd hoe bewakers en medewerkers elkaar bij de naam kennen.

Zij groeten elkaar, wisselen grappen en informatie uit bij elke deur die wij passeren.

Deuren die steeds weer op slot gedraaid worden. Zij hebben een gezamenlijk doel, proef ik.

Mijn reflectie hierop is dat zij van elkaar afhankelijk zijn, zeker in tijden van nood.

Binnen een bepaalde tijd moeten bewakers andere bewakers te hulp kunnen 'schieten'.

Ik merk dat de Schipholbrand diepe indruk gemaakt heeft.

De bewaker op een unit heeft geen sleutel. Als hij uit zijn unit wil, moet dit via het bewakingssysteem. Aan de ene kant is dit veilig voor hem, want gevangenen weten dat hij geen sleutel heeft.

Units hebben een luchtplaats.

Gedetineerden hebben recht op één uur per dag buiten zijn.

Er zijn cellen voor één persoon en voor twee personen.

Een unit wordt aangeduid met een letter. De letter B duidt op bijzondere zorg bij psychiatrische cliënten.

De inrichting van een isoleercel is zeer summier. Twee grote dobbelstenen van plastic, een w.c. zonder bril en een wasbak.

Martin zegt dat hij het altijd weer spannend vindt, wat hij aan zal treffen. Je weet het nooit.

De luchtplaats van de isoleercel is een cementen bak met gaas erboven.

Martin is van de zachte lijn. Er is ook een harde lijn. Deze twee vullen elkaar aan.

Zij trainen regelmatig in een fitnessruimte. Er is ook een grote sportzaal.

Ook de gedetineerden mogen hier gebruik van maken op bepaalde tijden.

Er is ook infrarood bewaking binnen een straal van vier straten.

Als de bewaking 's nachts dingen ziet, die niet in de haak zijn dan wordt de politie ingelicht.

We worden geïnformeerd over de beginprocedure.

Men komt altijd via dezelfde deur binnen. De persoon wordt ingeschreven. Er worden vingerafdrukken en foto's gemaakt.

Urine en bloed worden getest op drugs etc.

Er wordt DNA afgenomen.

Indien een cliënt hieraan niet meewerkt, krijgt hij een dag isoleercel. Tot tweemaal toe heeft hij dan de keuze om vrijwillig DNA af te staan. Weigert hij dan nog dan wordt hij met vijf man in de houtgreep genomen, wat niet zachtzinnig gaat, wordt mij verteld. Dan wordt alsnog DNA afgenomen.

Conclusie: bij alle cliënten wordt tegenwoordig DNA afgenomen.

De temperatuur is altijd op een bepaald aantal graden. De agressie is dan minder.

Er is een vitrine waar alles wat 'op cel' gevonden is, bekeken kan worden.

Een schoen met een uitsparing waar een mobiele telefoon in past. Ook een radio, waarvan de verzegeling verbroken is met aan de binnenzijde een mobiele telefoon.

We zien het gehele complex, ook de ruimte bovenin het gebouw, waar zondags de eredienst gevierd wordt. Een aangename ruimte, multifunctioneel wordt mij verteld, waar je even het gevoel kan krijgen dat je niet opgesloten bent, uitgezonderd de tralies voor de ramen.

In een kamer er naast kan koffie worden gedronken aan statafels zonder koekjes.

We zien de hondenkooien voor als er drugscontrole gehouden wordt in de cellen.

De gang naar de rechtszaal is bij de 'zware jongens' zeer strikt. Zij worden op cel al geblinddoekt. Er rijden twee zwarte auto's voor, gevolgd door een arrestantenauto. Deze drie auto's mogen niet stoppen. Zij gaan dus tijdens de file over de vluchtstrook. Meestal gebeurt dit transport vroeg in de morgen.

Mijn reflectie op het geheel is dat er te weinig arbeidsplaatsen zijn. Slechts een 10-tal gevangenen heeft werk. Zij maken stellages voor IKEA of een andere firma.

Ik voel erbarmen met de mensen achter de kleine knipperlichten op de deuren, wat inhoudt dat deze op slot zitten. De bewaker heeft om 17.30 uur de deur op slot gedraaid.

De gevangenen zijn ingesloten tot de andere morgen.

Mijn wens is dat met het komende Exodushuis minder mensen recidiveren.

Met behulp van de kerken van Giessenlanden, de gemeente Giessenlanden en het Ministerie van Justitie hoop ik dat ik dit mag meemaken.

Ik kom hier thuis. Mijn insluitangst bestaat dus niet in werkelijkheid.

Bijlage 2: Enquête “Gevangenzorg – Onze Zorg!!??”

S.v.p. omcirkelen wat voor u van toepassing is:

Leeftijd: Man Vrouw

Voor de presentatie:

Kent u iemand die gevangen zit of heeft gezeten?	Ja	Neen
Is volgens u de strafmaat te laag in Nederland?	Ja	Neen
Kunt u zich voorstellen, dat u een delict pleegt, waarvoor u gevangen gezet wordt?	Ja	Neen
Gevangenen zijn altijd zelf schuldig en verdienen straf?	Ja	Neen
Zijn Nederlandse gevangenen volgens u te luxe?	Ja	Neen
Denkt u dat gevangen zetten het juiste middel is om boete te doen?	Ja	Neen
Denkt u dat gevangenen tot bezinning komen in detentie?	Ja	Neen

Wat is de reden dat u gekomen bent:

Interesse in gevangenzorg?	Ja	Neen
Algemene betrokkenheid bij kerkelijk werk?	Ja	Neen
Welke andere reden?		

Na de presentatie:

Wilt u de opdracht van Jezus serieus nemen om oog te hebben voor gevangenen?	Ja	Neen
Is uw <i>mening</i> veranderd na deze avond? Zo ja, wat heeft uw mening veranderd?	Ja	Neen
Is volgens u de strafmaat te laag in Nederland?	Ja	Neen
Neemt u de opdracht van Jezus serieus om gevangenen te gedenken of betrokken te zijn?	Ja	Neen
“Vrijgekomen gedetineerden verrijken de kerk”? zegt Jan Eerbeek, Hoofd Justitiepredikanten. Bent u het daarmee eens?	Ja	Neen
De kerk is een plaats waar we mogen zijn, ongeacht ons verleden?	Ja	Neen
Ervaart u dit ook zo binnen onze kerk?	Ja	Neen
Als iemand in de gevangenis zit heeft hij één rechter en als hij uit de gevangenis komt heeft hij er ruim 16 miljoen. Bent u het hier mee eens?	Ja	Neen
Een betrokken gemeente geeft een ex-gevangene grond onder de voeten om niet nog een keer de fout in te gaan en om een plaats in de <i>samenleving</i> te krijgen?	Ja	Neen
Is uw <i>beeld van gevangenen</i> na deze avond veranderd?	Ja	Neen
Kunt u benoemen wat er dan veranderd is?		
Wilt u persoonlijk voorbede voor gevangenen gaan doen?	Ja	Neen
Wilt u dat we als gemeente iets kunnen betekenen voor mensen na hun detentie? (ongeveer 35000 mensen per jaar)	Ja	Neen
Zou u willen deelnemen aan activiteiten met betrekking tot gevangenen?	Ja	Neen

Zou u in een werkgroep activiteiten willen voorbereiden?	Ja	Neen
Zouden we als gemeente gezamenlijke voorbede kunnen doen?	Ja	Neen
Zou u bezoekwerk in de gevangenis willen doen?	Ja	Neen
Zouden we als gemeente ex-gevangenen kunnen begeleiden?	Ja	Neen
Zou u in een denk/adviesgroep willen plaats nemen?	Ja	Neen

S.v.p. omcirkelen wat voor u van toepassing is.
Heeft u andere ideeën, tips of suggesties?

Eventueel uw naam, adres en telefoonnummer.

Bijlage 3: Dienst Justitiële Inrichtingen

De D.J.I. (Dienst Justitiële Inrichtingen) brengt die taak ten uitvoer als agentschap van het ministerie van Justitie. De D.J.I. behoort tot de grootste organisaties van Nederland met 87 vestigingen en ruim 18.000 medewerkers. Jaarlijks worden er meer dan 50.000 gedetineerden opgesloten, waarvan 4000 vrouwen. Zij hebben recht op justitiepastoraat. Justitiepastoraat⁵⁶ heeft als uitgangspunt gedetineerden als mens te benaderen en niet alleen te focussen op het delict. Zij wil ruimte scheppen voor het mogelijke wonder van de verandering. Ruim zestig predikanten en 1500 kerkelijke vrijwilligers zetten zich in voor dit categoriale pastoraat. De D.J.I. onderscheidt vier sectoren.

1. Gevangeniswezen, gesloten, half open of open van karakter.
2. T.B.S.
3. Justitiële Jeugdinrichtingen.
4. Tijdelijke Directie Bijzondere voorzieningen voor drugskoeriers, bolletjesslikkers en illegale vreemdelingen.

Delicten worden onderverdeeld in Geweldsmisdrijven, Opiumwet, Vermogensmisdrijven, Vernieling en openbare orde, Verkeer, zeden - en overige misdrijven en Onbekend.

Het gevangeniswezen⁵⁷ telde in 2008 13.045 cellen, verdeeld over 52 locaties;

deels zijn dat huizen van bewaring, voor voorlopige hechtenis, deels gevangnissen, voor wie door de rechter veroordeeld zijn. 94% is man en 6% vrouw.

De meeste gedetineerden zijn tussen de 20–40 jaar.

Ruim driekwart van de gedetineerden heeft de Nederlandse nationaliteit. In 1970 telde Nederland 2000 cellen.

De Justitiële Jeugdinrichtingen, voor jongeren van 12 tot 18 jaar, tellen 2300 plaatsen, verdeeld over 21 locaties.

Zij krijgen een behandeling om hun stoornis onder controle te krijgen. Een behandeling duurt gemiddeld vijf jaar.

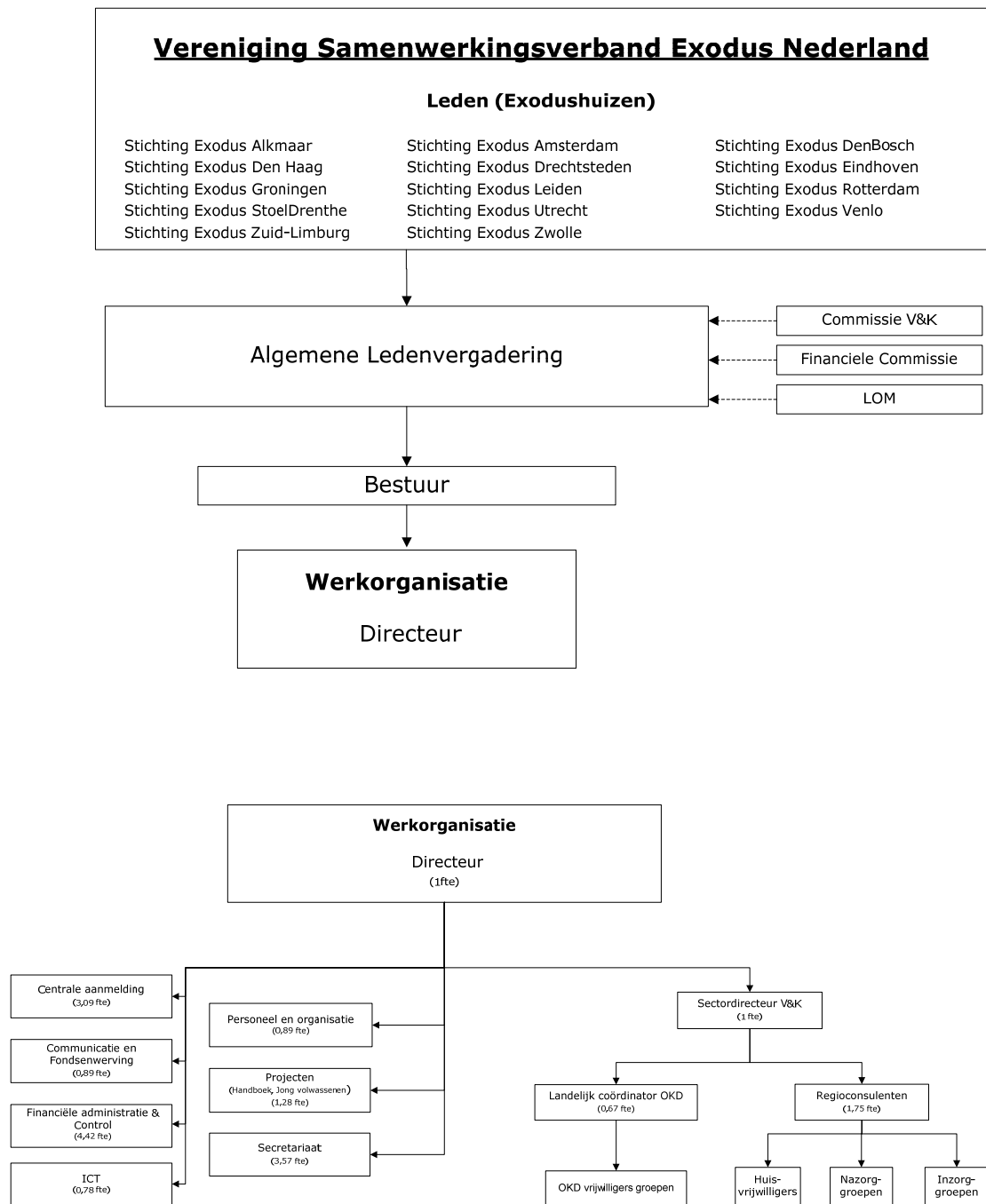
TBS-klinieken maken onderscheid tussen rijks- en particuliere inrichtingen. De 87 inrichtingen en instellingen van D.J.I. liggen verspreid door het hele land en tellen in totaal 16.500 plaatsen.

Ongeveer 8.000 personen raken meerdere keren per jaar gedetineerd en komen weer vrij. In de komende vijf jaren is een verruiming van de sanctiecapaciteit met 6000 plaatsen voorzien. Tegelijk wordt als gevolg van bezuinigingen een aanmerkelijke versobering van het regiem doorgevoerd, waaronder invoering van cellen voor meerdere personen.

⁵⁶ Iersel, A.H.M. van en Eerbeek J.D.W. (redactie) *Handboek Justitiepastoraat*. Damon, Budel 2009, p.153.

⁵⁷ Bron *Terugblik en Toekomst*, D.J.I. Jaarverslag 2002 en www.dji.nl.

Bijlage 4 Organogram Exodus Nederland

Bijlage 5: Betrokkenen bij Exodushuis Drechtsteden

Het lid Exodus Drechtsteden is bezig met de oprichting van een Exodushuis. Zij heeft al wel een jaarrekening opgesteld.⁵⁸

Het initiatief is gericht op de realisatie van een Exodushuis met 15 bedden. Vanwege de re-integratiedoelstelling dient het huis in de omgeving van het openbaar vervoer (spoorverbinding) te zijn gelegen. De locatie is nog niet bekend.

Het bestuur van Drechtsteden bestaat uit de volgende personen:

Dhr. drs. G.H. van Duin RA	Penningmeester	accountant (nu: gepensioneerd)
Dhr. ing. J. de Jonge	Secretaris	oud-directeur beroepsonderwijs (nu: gepensioneerd)
Dhr. drs. A. Abee	Lid	zelfstandig ondernemer
Dhr drs. J. Hattinga-Verschure	Lid	Landelijk coordinator PI
Dhr. A.W.J. de Kamper	Lid	Zelfstandig ondernemer (nu: gepensioneerd)
Dhr. mr. E.W. Koning	Lid	Rechter
Mw. A. van Lawick	Lid	Officier van Justitie

⁵⁸Exodus Nederland, *Jaarverslag 2009*, blz. 42.

Bijlage 6: Projectplan

1. Aanleiding: 'O God, waar zijn de kerken?!'

Een uitroep van een man, die 10 jaar onterecht gevangen zit.

Ik las deze noodkreet in het boek '2x Genade' van Harold Morris en ik kan het niet meer vergeten.

Medio 2012 wordt in de regio Drechtsteden een Exodushuis gerealiseerd.

De Gemeente Giessenlanden, waar mijn woonplaats Giessenburg een onderdeel van is, mag hierin bijdragen.

Ik wil graag mijn bijdrage leveren zodat wij als gemeente onze verantwoordelijkheid mede kunnen nemen op de noodkreet van ex - gevangenen, waardoor het evangelie handen en voeten krijgt, omdat zondag en maandag een eenheid vormen.

Mede omdat er geen heilige is zonder verleden en geen zondaar zonder toekomst.

Wie is de opdrachtgever?

De Hervormde Gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland (PKN).

De contactpersoon van bovengenoemde opdrachtgever Dr. M. Dubbelman gaat akkoord met het afstudeerproject.

Vraagstelling:

Hoe kan zorg gestalte krijgen voor ex-gevangenen binnen de Hervormde Gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland om zo concreet bij te dragen aan Jezus' opdracht om te zien naar hen die aan de rand van de samenleving leven.

Hoe kan de bewustwording vergroot worden en daardoor de betrokkenheid vorm krijgen binnen het kader van het missionaire beleidsplan 2008 – 2011 waar een extra accent gelegd wordt bij bredere bewustwording van de gemeenteleden om getuige te zijn in gebed, woord en daad.

Probleemstelling.

Hoe vergroten we de betrokkenheid van de plaatselijke gemeente voor ex - gevangenen in het licht van het komende Exodushuis in Drechtsteden.

Doelstelling:

De betrokkenheid van de Hervormde Gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland te vergroten door het breed informeren van de gemeente, waardoor zorg voor ex-gevangenen gestalte krijgt, mede doordat er medio 2012 een Exodushuis komt in de regio.

Projectresultaat:

Mijn project is het tot stand brengen van een verhoogde bewustwording en betrokkenheid van de plaatselijke gemeente bij ex-gevangenen.

Dat blijkt dan uit:

* Leden van de Hervormde gemeente van Giessenburg hebben zitting in het Nazorg-netwerk en zorgen voor groei in betrokkenheid d.m.v. van een gevangenzorg avond in het kader van V & T.

1* Een interkerkelijke Nazorggroep Drechtsteden, door samenwerking met de Hervormde Gemeente van Giessen-Oudekerk, de Gereformeerde Kerk van Giessenburg en de Hervormde Gemeente van Schelluinen, dat werkt vanuit Stichting Exodus voor het Exodushuis in de regio Drechtsteden, waar Giessenlanden deel van is.

- Specifiek en uniek binnen onze gemeenschap door het missionair werken voor deze doelgroep aan de rand van de samenleving.

- Meetbaar doordat vrijwilligers zich hebben gemeld, na de gevangenzorg avond in het kader van vorming & toerusting van onze gemeente om te komen tot het oprichten van een Nazorggroep.

- Actueel en relevant door de komst van het Exodushuis.

4. Activiteiten

Stappenplan:

* Persoonlijk mensen vragen uit de gemeenten van Giessenburg voor een interkerkelijke Nazorggroep.

* Daarna vergaderingen uitschrijven om te komen tot een interkerkelijk Nazorg - netwerk in samenwerking met Exodus.

* Het oprichten van een interkerkelijk Nazorg- netwerk m.m.v. Irinda de Groen, Regioconsulent West Nederland, Sector Vrijwilligers & Kerkzaken van Exodus Nederland te Leiden.

Vanuit een Nazorggroep kunnen diverse activiteiten plaatsvinden.

- het zijn van een 'maatje' voor ex-gedetineerden of hun partner.

- individueel bezoek in de gevangenis, als voorloper op bovenstaand maatje zijn.

- schrijfcontact met een langgestrafte.

- vrijwilliger zijn in het OKD project (Ouder Kind en Detentie–het rijden van het kind naar de gevangenis).

- vrijwilliger zijn in een Exodushuis.

* Een gevangenzorg avond binnen het kader van vorming & toerusting van de gemeente te organiseren. Met een enquête voor - en na de presentatie van Martin en Anita de Bruijn. Martin is P.I. werker in "De Poorten" in Dordrecht en Anita is maatschappelijk

werkster. Beiden zijn 3 jaar in Johannesburg (Afrika) geweest vanwege het begeleiden van gevangenen.

* Preekbeurten door Prof. Dr. J.C. Borst, over 'het met ontferming bewogen' zijn vanwege gevangenen als Bijbelse opdracht.

* Een catechese over gevangenzorg voor de jeugd te verzorgen door Irinda de Groen.

Uitvoering van dit project:

Het informeren van de leden van het Nazorggroep:

1 Het lezen 2 x Genade en de vier sleutels van Exodus.

2 Het bekijken van een DVD over een Exodushuis.

3 Het beluisteren van CD presentaties over het gevangenenwerk van justitie predikante J. Westerkamp en Prof. Dr. J.C. Borst over 'bewogen zijn met gevangenen'.

Vergaderen en komen tot een interkerkelijk Nazorggroep.

De Nazorggroepleden lezen ter informatie de volgende boeken.

- 2x Genade van Harold Morris.

- De vier sleutels van Exodus. Terug in de samenleving (wonen, werken, relaties en zingeving) van Cornelia van Well.

- Een misdadiger is meer dan zijn delict van Ds. J. Eerbeek.

Afronding van dit project.

De vrijwilligers worden 'officieel' vrijwilliger van de Nazorggroep.

Dit traject wordt mede begeleid door Irinda de Groen van Stichting Exodus.

De nazorg van dit project.

De nazorg berust bij Stichting Exodus, die alle kennis omtrent in- en nazorg in huis heeft.

5. Tijd.

Het is mijn wens voor aug. 2010 een afronding maken.

Als dit niet mogelijk zou zijn dan graag in oktober 2010.

Na al het netwerken vanaf maart 2009 en de informatieavond over gevangenzorg in het Kader van Vorming & Toerusting van de gemeente in november 2009, is de verwachting om in augustus 2010 te komen tot de oprichting van een Nazorggroep onder leiding van Stichting Exodus.

6. Geld en uren.

- Vergoedingskosten en reiskosten voor sprekers.

- Telefoonkosten.

- Administratiekosten.

- Het drukken van het afstudeerrapport.

De kosten zullen gedragen worden door een particulier.

Wie werken er mee?

Vrijwilligers van de kerken om te komen tot het oprichten van een interkerkelijke nazorggroep onder leiding van Irinda de Groen van Stichting Exodus.

7. Kwaliteit.Wanneer is het resultaat goed?

Het resultaat is goed als blijkt dat gemeenten inderdaad duurzaam maatschappelijk, pastoraal en diaconaal betrokken zijn en blijven bij het Exodushuis.

Waarom ontleen ik deze maatstaven?

Stichting Exodus gelooft dat verandering van mensen met een verleden waarin criminaliteit een rol heeft gespeeld alleen mogelijk is wanneer zij als persoon worden aangesproken op de betekenis van hun leven en zicht krijgen op de zin van hun bestaan en op hun verantwoordelijkheden voor hun eigen leven en dat van anderen.

Bijbelse maatstaf: Mattheus 25:36 en Jesaja 42:3 met de oproep mensen die gekwetst of geknakt zijn niet af te schrijven.

Joh. 3:17 zegt: 'Want God heeft zijn Zoon niet in de wereld gezonden opdat hij de wereld zou veroordelen maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden.

Wie in Hem gelooft, wordt niet geoordeeld.

8. Communicatie.Hoe informeer ik de opdrachtgever, Nazorggroepleden en belanghebbenden.

Per mail worden de data voor de vergaderingen vastgelegd.

Per telefoon als dit nodig is als reactie op het mailcontact.

Persoonlijk en per mail informeer ik de opdrachtgever, zodat hij steeds op de hoogte blijft.

Wanneer doe ik dit?

In de tijd.

Ik heb de kerkenraad van de gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland als opdrachtgever per brief geïnformeerd na een bezoek te hebben gebracht aan de voorzitter van de kerkenraad.

Dr. M. Dubbelman, onze predikant, wil projectleider zijn, waar ik heel blij mee ben.

9. Organisatie.

Met wie voer ik overleg en stem ik af.

Met alle belanghebbenden o.a. Ds. Dubbelman, de heer Belo, Irinda de Groen van Stichting Exodus, de Nazorggroep en met de leden van de gebedsgroep.